

DE
MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

Toch is het wenschelijk, dat er dergelyke abuizen niet velen mogen wesen, zijnde dit der Nederlanderen aard, dat ze de oude usancen niet gaarne te niets doen, zelfs nadat het gebrekkige daarvan is ingezien, als ware voor hen oudheid voor degelijkheid het bewijs!

A. L. G. TOUSSAINT. *De Graaf van Leicester*
in Nederland.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Rijnveld.

VEERTIENDE DEEL.

MAART 1846. — N°. 9.

BREDA,
BROESE & COMP.
—
1846.

*De ondergetekende publiceert
dat het Tijdschrift van hem
gedrukt is in gedrukt en
door hem wordt uitgeg.
Amst. 4 Mei 1846.*

Broese & Comp.

DE

MILITAIR SPECTATOR.

TUUSCHRIJFT

VOOR DEN

NIJDERLANDSCHEN LEGER.

(Small, faint text, likely a preface or notice)

HOOFD-REDACTEUR

J. G. van Nijneveld.

VEERTIENDE DEEL.

MAART 1816. — N. 9.

BRONNEN & COMP.

1816

(Faint handwritten signatures and text at the bottom left)

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachtfrij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Broda, of aan den Majoor der artillerie, VAN RIJNEVELD, te Venlo, met het opschrift: voor den Militairen Spectator. Voor oorspronkelijke opstellen kan een vastgesteld honorarium gevorderd worden, te ontvangen bij de Uitgevers, na de verschijning van het 6de en 12de nummer. Het verlangen daartoe moet kenbaar gemaakt worden bij de inzending der opstellen.

BRIEVEN AAN MARIAS.

Ieder zal bij het lezen van den bovenstaanden titel vragen: wie is MARIAS? Daarna zullen zij eenige bladzijden omslaan om den onderteekenaar te leeren kennen. De vraag en het omslaan zijn beiden verschoonbaar. Doch zou het der Redactie niet veroorloofd wezen den eersten te verzwijgen? Die naam toch doet niets ter zake, hoewel de persoon voor den geest des schrijvers staat, en deze brieven werkelijk aan hem gerigt worden. Overigens kan de Redactie hare lezers — om toch iets te doen en verder niets te zeggen — verwijzen naar den *Zendbrief van PAULUS aan de Romeynen*, hoofdstuk 16, vers 6. Wie de Bijbel in zijne boekverzameling heeft, sla den aangewezen tekst op, en wij zullen het er voor houden, dat hij er geen greintje wijzer om zal wezen. De schrijver van de brieven aan MARIAS moge geraden worden. Maar waartoe dan deze brieven?

Wij ontvingen van meer dan eene zijde het verwijt, dat de *Spectator* sedert eenigen tijd geene of weinige oorspronkelijke artikels meer leverde. Wij kunnen het niet ontkennen; doch men heeft ons daartoe geregtigd, door de vroegere aanmaning, om aan doorwrochte vertoogen van vreemden oorsprong, een weinig meer ruimte te geven in onze kolommen.

Nu maakte men ons opmerkzaam, om, in navolging van andere dagbladen of tijdschriften, somwijlen te leveren, een *Premier.....Spectateur*, eene soort van *Overzicht*, of *Cronique*, of voor 't minst iets van een dergelijk genre. Men vermeende dat iets zoodanigs zou kunnen bevalen. Het is mogelijk, doch wij zijn er niet zeker van; want wij rekenen er stellig op, dat er aan andere zijden andere opiniën zullen gelucht worden. Wij willen echter de openbare meening toetsen, en zien in hoeverre onze ideën met de hare overeenstemmen. « *Car — zegt P. L. COURIER — si votre pensée est bonne, on en profite, mauvaise, on la corrige et l'on profite encore.* » In onze adversaria bevonden zich eenige der brieven aan MARIAS, en met deze zullen wij eene proef nemen.

De Redactie.

I.

INHOUD.

Over de krijgstucht; gemis van strafbepalingen tegen het opkopen van militaire effecten; nadeelige invloed daarvan op de krijgstucht. — Aaumerking op eene bewering van de *Arnhemmer Courant*; invloed van den stilstand in de bevorderingen, op de pensioenen. — Bevordering bij keuze. — Gezegde van BLONDEL.

« *Vous ne saurez rien cette fois; pas un mot, nulle nouvelle; pour vous punir, je veux ne vous rien dire, si je puis.* » Aldus begint P. L. COURIER een' zijner particuliere brieven over de *Verkiezingen*, en alzoo over een voor hem en anderen belangrijk onderwerp, waarover hij echter, zoodat hij zeide, niet veel nieuws had op te dissen. Met het onderwerp voor den geest, waarover ik u schrijven wilde, kwam het mij voor, dat ik den aanhef des geestigen schrijvers ook hier kon bezigen, bij het antwoord dat ik u te geven had op uwe vragen over de *krijgstucht* in ons leger.

Ik ben het met u eens: de krijgstucht is een voornaam, zoodat hij slechts eenigen rang bekleedt boven anderen. Maar wordt zij gewoonlijk wel goed verstaan, welgoed begrepen? Ik zal u niet regtstreeks antwoorden op deze vraag, maar wil uwe opmerkzaamheid vooreerst op een punt trekken.

Ik zal u al dadelijk afvragen, is de krijgstucht een band, eene opdracht van pligten, alleen en uitsluitend voor den minderen jegens den meerderen in rang, of moet zij ook omgekeerd betracht worden, namelijk door den meerderen jegens den minderen? Door het vraagstuk van deze zijde te beschouwen, zullen uwe gedachten op het standpunt komen, van waar men het antwoord zoude kunnen overzien. Hoe menige dwaling zal er dan in het oog vallen? Hoe velen zullen er zich niet voordoen, welke hunne studie over de krijgstucht van voren af aan moeten beginnen? vooral diegenen, die, bij elken trap welken zij stijgen op de rangorde der hierarchie, dadelijk vergeten dat zij lager gestaan hebben, hoe zij zich toen gevoelden, en wat zij van de personen in den rang welken zij nu bekleeden, gevorderd hebben, opdat zij rustig bleven in het gareel der pligten, door de krijgstucht voorgeschreven. Gewoonlijk beschouwt men dit

vraagpunt uit het oogpunt, alsof de meerderen alleen blinde gehoorzaamheid hebben te vorderen, en hoe dikwerf wordt de persoonlijkheid bij zulke overwegingen niet uit het oog verloren. Maar al te dikwerf wordt vergeten, dat hoe volkomener de onderwerping aan den wil des meerderen is, de te moeilijker ook de pligten van dezen laatste worden. « *Exiger l'obéissance,* » zegt BLONDEL, « *n'est pas un devoir moins sévère que l'accorder à qui elle est due, et le premier droit pour l'obtenir, se constitue par l'exemple qu'on en a donné.* » Een weinig verder zegt dezelfde schrijver, die in de rei der pligten van den krijgsmansstand zoo diep is doorgedrongen: « *Le commandement n'est pas un privilège qui s'exerce avec efficacité par qui n'en a pas apprécié toute l'importance; là encore les devoirs moraux sont bien plus hauts, bien plus difficiles que les devoirs écrits.* »

Ik zal dit punt niet verder uiteenzetten, dewijl gij mijne bedoeling zult gevat hebben, en thans meer regtstreeks uwen brief beantwoorden.

Gij vraagt mij, of het Nederlandsche leger ten opzichte van de krijgstucht, eene vergelijking kan doorstaan met de andere legers van ons werelddeel? Ik vermeen dat men hierop betrekkelijk ja kan antwoorden, als men slechts let op de moeilijkheden welke bij ons te overwinnen zijn om den echten waren soldatenzin in te planten bij hen, welke door andere drijfveeren, dan het door de wet bepaalde lot, in onze gelederen treden.

Ja vriend! die moeilijkheden zijn vele in getal, en het zullen wel altijd moeilijkheden blijven, zoolang ons militair wetboek en de geest van onze strafvordering blijven wat zij zijn, en zoolang de burgerlijke regtsvordering zich geheel onzijdig houdt bij punten, waar zij militaire delicten zoude kunnen voorkomen.

Sedert de instelling onzer nationale militie, is het leger uit zijn' aard eene volkswapening. Op grond daarvan zou men van onze wetgevers hebben kunnen verwachten, dat zij bij de zamenstelling der wetboeken van burgerlijke regtsvordering zouden gezorgd hebben, dat van die zijde en dáár waar het te passe kwam, de belangen der krijgstucht bij het nationale leger wierden ondersteund en bevorderd.

Ik heb, helaas, niets van dat alles gevonden; maar mij meermalen moeten bedroeven over het volslagen gemis van eenig verband tusschen de beide regtsvorderingen. In enkele punten staan zij vijandig tegen elkander over, zelfs dáár waar zij elkaer de hand moesten reiken.

De Edelmoedige Heeren hebben een begin gemaakt met het onderzoek van het wetboek van het burgerlijk strafregt.

Welligt zal de laatste hand daaraan gelegd wezen, waardoor de reeks van burgerlijke wetboeken zal gesloten zijn, als de commissie voor het opstellen der militaire regtspleging, hare zwaarwigtige taak nog niet zal hebben voltooid. Wij zeggen zwaarwichtig, omdat zulks blijkt uit den duur des arbeids, waaronder reeds een secretaris schijnt bezweken te zijn en is moeten vervangen worden. Zodoende zal men weder een gewenscht verband missen; een verband, dat het militaire wetboek alleen geenszins zal kunnen daarstellen.

Ook in dat opzigt wil ik u slechts op één punt opmerkzaam maken, waarmede ik u tevens zal aanwijzen een der moeilijkheden waarvan ik zoo even sprak, en waarmede de vreemde legers niet of minder te kampen hebben.

Neem het boek der ondervinding voor u; doorblader het van 't begin tot het einde, en gij zult de bron van vele, zoo niet der meeste feilen tegen de krijgstucht vinden in de neiging tot misbruik van sterken drank. Hij, die op den eersten dag van zijne indiensttreding, nimmer de behoefte aan sterken drank gevoeld heeft, moet zich al buitengemeen stevig aan zijne beginselen vasthouden, om geen gehoor te geven aan de vele aanlokselel welke hem worden voorgehouden, of hij zal al spoedig de voorbeelden volgen welke wel nimmer ontbreken.

Ik stem het u toe, dat er van den kant der officieren veel gedaan wordt, zelfs meer dan elders, om zulke ontkiemende neigingen te onderdrukken, om aan de voorbeelden van verleiding tegenover te stellen ernstige vermaningen en schrikbeelden van straf; maar zij kunnen niet alles doen. En wanneer zij eindelijk hopen en gelooven hunne zorg en moeite beloond te zien, dan stuiten zij op de grens, waar de militairewaakzaamheid eindigt en het burgerlijk wetsdomein aanvangt.

Ik heb gezegd dat de neiging tot het gebruik en het misbruik van sterken drank, de hoofdbron is van de meeste feilen tegen de krijgstucht. Om nu aan die neiging te kunnen voldoen, behoort geld. De waarde van zijne soldij is zoo naauw berekend naar de behoeften van den soldaat, dat de eerste niet kan worden ten laste gelegd, dat zij de bedoelde kwade neiging bevordert. Doch den liefhebber ontbreekt het aan geene middelen om gehoor te leenen aan zijne lusten, niet slechts ter zijner eigene voldoening, maar ook van die zijner kameraden. Die middelen brengen alzoo niet alleen hem, maar ook anderen op het dwaalspoor, en eindelijk op den weg naar het tuchthuis: kameraadschap in het goede, maar ook kameraadschap in het kwade; de gezamenlijke, meesttijds onaanzienlijke, zoo al niet slechte inwoning, brengt dit van zelve mede.

Heb ik nu noodig u die middelen aan te wijzen? Zijn het niet de plaatsvervangers-handgelden, zijn het niet de penningen die voortkomen van verpande of verkochte kleedings- of uitrustingsstukken? De eerste zijn de opbrengst van een systema, dat ik dikwerf den titel van onzalig heb hooren geven, en waarbij ik mij op den oogenblik niet zal bepalen; doch de andere?

Het burgerlijk wetboek beschermt elk eerlijk bedrijf, wanneer het slechts door een vierkant gezegeld stukje papier, *patent* genaamd, eene zekere wettiging heeft bekomen. Zoo noemt men ook de uitdrager- en opkoopeerij van oude kleedingsstukken, een' eerlijken stiel, zoolang de handelman zich slechts niet ophoudt met het *koopen* of *heelen* van gestolen burgergoed. Komt de soldaat bij hem met een hemd, een rok, een kapot, of wat het ook zijn moge, de eerlijke man koopt het, omdat de soldaat voorgeeft, dat dat voorwerp zijn eigendom is. En waarom zou hij het niet doen? de handel in het binnenland is immers vrij, sauf dat het patent bij den ontvanger voldaan zij.

De wet vraagt niet, of het kleedings- of uitrustingsstuk, dat de soldaat te koop heeft aangeboden, werkelijk hem toebehoort. Zoodra het hem van 's lands wege is uitgereikt, wordt het als zijn eigendom beschouwd, en daarmee afgedaan. Den soldaat wordt eene disciplinaire straf opgelegd en de opkoopeer drijft verder zijn eerlijk metier, en staat ongeduldig aan zijne huisdeur meer zulke kalanten te wachten. En als hij dan des avonds, te midden van zijn gezin het avondbrood nuttigt, zegt de eerlijke man: «Vrouw, wat heb ik weer goede zaken gedaan: twee kapotten, een rok, drie mouwvesten, twee bijna nieuwe hemden, een paar nieuwe laarzen, een borstel en eene ongenommerde knoopenschaar, gekocht voor spotprijzen. De jongens zullen er zich naauwelijks tweemaal voor kunnen bedrinken, en dan hebben ze weder geld noodig.» De brave koopman doet het avondgebed, trekt de slaapmuts over de ooren, en slaapt den slaap des regtvaardigen, gewiegd door de bescherming der wet en het voor voldaan geteekend patent!

Het is verschrikkelijk, vooral wanneer men weet, dat die eerlijke lieden, even goed als wij officieren overtuigd zijn, dat een dusdanige handel, na eenige keeren gelukt en herhaald te zijn, den soldaat voor 't minst in de klasse van discipline plaatst en hem onteert, maar veeltijds ook dieper doet vallen en hem uit de maatschappij bant en in een tuchthuis voert.

Het goed, dat hij verkoopt, is meesttijds het eigendom van den Staat en niet van den man, omdat hij het nog niet betaald heeft. Dat weet de opkoopeer zeer goed, en hoevele

malen koopt dezelfde man niet de kleedingstukken, eenige oogenblikken nadat de soldaat ze uit het kleedingsmagazijn ontvangen heeft, waardoor de diefstal te klaarblijkelijk is, om het gekochte niet te bestempelen met den naam van gestolen goed!

De soldaat, eenmaal den weg wetende en den handelaar kennende, waar en bij wien hij zijn goed tegen eenige guldens of centen kan ruilen, gevoelt, na zijn goed verkwaanseld te hebben, maar al te spoedig zijne keel opdroogen, om ook niet het goed van zijnen makker in de *chambrée* aan te tasten. Nu wordt hij regtstreeks een dief, en voert dat bedrijf tot dat hij op de daad betrapt wordt, en dan is zijne plaats in het tuchthuis bereid.

Wanneer wij nu een' blik slaan op de andere vergrijpen, waaraan de soldaat blootstaat, wanneer hij in staat van droukenschap verkeert, waartoe hij te gereeder geraakt door het geld, die opbrengst van zijne misdaad, dan voorwaar, wordt het tafereel donkerder en de opkoopeer te afschuwelijker.

Een onzer lezers heeft in onzen vorigen jaargang eene stad aangewezen, waar de publieke vrouwen in verband met de opkoopeer werken, en hare netten alzo te zekerder uitwerpen, waarin de nog eerlijke soldaat weldra bekneld wordt. Is dit het gevolg eener slechte politie, of van de zorgeloosheid van het gemeente-bestuur? Misschien dragen zij er iets toe bij, doch het kwaad zit dáárin, dat de strafwetten hierin niet hebben voorzien. Men zegt zelfs dat er eene stad in ons rijk is, alwaar een privilegie bestaat, waarbij het verpanden van militair goed, al waren het ook de wapenen die de man draagt, zijn paard en zijne uitrusting, die toch wel degelijk den staat toebehooren, kan geschieden, *à la barbe du seigneur*, d. i. in tegenwoordigheid van den chef, den officier van justitie, den auditeur-militair, burgemeester of wethouder, zonder dat zij het regt hebben het verpanden te beletten.

In eene enkele provincie van ons rijk bestaan verordeningen tegen zulke bedrijven, welke de civiele regtbank zich aantrekt en bestraft; doch die dan ook niet in gebreke blijft den gestrafte te onderrigten, dat hij zich kan wenden om gratie tot den Koning. De raad van gratie, minder bekend met het onzalige van dezen handel, en met de rampzalige gevolgen er van voor de krijgstucht en het lot van zoo menigen soldaat, die braaf en oppassend zou gebleven zijn, indien hij geene gelegenheid gehad had om tot de misdaad te vervallen, zal al ligt een gunstig advies geven. Dan volgt de gratie spoedig en de opkoopeer waagt zich in het recidive, omdat..... de winsten zoo groot zijn!

Indien onze wetgevers de tuchthuizen rondgingen, en het groot getal, wegens de bovenbedoelde misdrijven, gestraften telden, welke als schandvlekken uit de gelederen van het leger gedreven zijn, zij zouden huiveren over een verzuim, dat wij soldaten onvergeeflijk noemen. Strengere strafbepalingen op het ongeoorloofde opkopen van militair goed, zijn dringend noodzakelijk. Zoodra zij in onze Nederlandsche wetboeken zullen opgenomen zijn, en er eindelijk eenige wijze bepalingen nopens het systema van plaatsvervangers, in ons stelsel van aanvulling opgenomen worden, zal men ook weldra de heilzame gevolgen ontwaren, bij de moeite en zorgen der officieren voor het onderhouden der krijgstuicht; en Koning en land zullen er wel bij varen.

Ziedaar u voor het minst één verband aangewezen, dat bestaan moet tusschen de burgerlijke en militaire regtspleging en waarbij zij elkander onderling moeten de hand bieden. Ik heb u daarbij tevens willen doen zien, dat wij in dat opzigt geenszins kunnen doorstaan eene vergelijking met sommige vreemde legers, omdat hier de goede wil en het voorbeeld der officieren stuit op eene grens van wetten, die bij anderen niet bestaan.

Ik zou en zal u welligt later meer dergelijke punten van overweging voorhouden, doch wil mij nu tegen het verwijt van langwijligheid waarborgen. En toch kan ik dezen brief niet eindigen, zonder nastuk op het bovenstaande schema van een droefgeestig drama.

Ik las onlangs in de *Arnhemse Courant* een vervolgartikel, dat tot titel had: *Pensioenen*. Er kwam eene uitdrukking in voor, die al vrij stout in weerspraak staat met de niet dan zeer flauwe hoop op bevordering voor de luitenants. Er werd namelijk gesproken over het verschil dat er bestaat tusschen het bedrag der militaire- en burgerpensioenen. Het spreekt van zelf dat de laatsten ten opzichte van de eersten in het nadeel zouden verkeerren. De bewijsgonden echter waren niet alleen zwak, maar schenen uit de lucht gegrepen. De steller van dat vertoog beweerde, dat er tegenwoordig wel geen luitenant bestond, die niet de verwachting kon koesteren als hoofd-officier gepensionneerd te worden. Ten einde nu tot eenige conclusie te kunnen geraken, moest de parallel voltooid worden, met de bewering, dat het grootste getal der thans in dienst zijnde commiesen, wel nimmer tot de betrekking van referendaris konde opklimmen, zelfs de hoop niet kon koesteren van hoofdcommies te worden.

Zulke beschouwingen moet men slikken, en worden geslikt door duizende goedgeeloovigen, in een' tijd, dat de

luitenants van 16—22 jaren luitenants-rang, en van 34—42 jaren ouderdom met honderden te tellen zijn; in een' tijd waarin de uitzigten op bevordering met elk jaar inkrimpen; waarin welligt dezelfde schrijvers het onvergeeflijk en hemeltgend noemen, als een ruim zestigjarig officier op pensioen gesteld wordt! en waarin zij het eene ongehoorde hardheid vinden, als eindelijk eene plaats van kapitein of hoofd-officier door dien maatregel ledig gemaakt wordt, om een' 40—44jarigen en 20—22 jaren rang hebbenden luitenant, kapitein, of een 50—52jarigen kapitein, majoor te maken, die 20—22 jaren kapiteinsrang telt.

Hem, wien het pensioens-lot, uithoofde van hooge jaren treft, noemt het ongelukkig, ja onbillijk, in de kracht des levens (sedert eenige jaren heeft die levenskracht geene grenzen meer), op pensioen gezet te worden. Aan enkele zoogenoemde groene grijsaards, waaronder nog rustige soldaten gevonden worden, zou men gelijk moeten geven, als men hen kent, en hunnen nog onbezweken ijver *alleen* op het oog heeft. Het is hun, in zeker opzigt, niet euvel te duiden, wanneer zij nog willen *genieten* van den rang, dien zij welligt reeds zeer lang bekleed hebben, zonder den tijd gehad te hebben, van het mistroostige, het alles uitdoovende van een' 20jarig luitenantschap te leeren kennen. Maar zijn zij dan niet driewerf onbillijker jegens die luitenants, welke toch ook eens willen genieten en daartoe het regt verkregen hebben, al ware het ook slechts van den kapiteins-rang.

Waarlijk, men behoeft geen groot menschenkenner te zijn en niet lang gediend te hebben, om te bespeuren, dat ook dáárin oorzaken en moeilijkheden opgesloten zijn, die schadelijk werken op het onderhouden van eene goede krijgstuicht. De jonge, pas aankomende officieren toch, ontzeggen allen eerbied en ontzag aan hunne oudere kameraden, met wien zij eene overgrootte reeks van jaren kameraden zullen blijven, terwijl allengskens de ware en zoo nuttige dienstijver der luitenants moet te niet gaan, bij het besef dat zij dien ijver ruim 20 jaren zullen moeten volhouden.

Men behoeft ook geen groot rekenmeester te wezen, om te kunnen begrooten, dat, wel verre dat al de luitenants de hoop kunnen koesteren, van als hoofd-officier gepensionneerd te worden, slechts de helft van de tegenwoordige 1ste luitenants, ter naauwernood zullen geraken tot het pensioen van kapitein, terwijl welligt het $\frac{1}{3}$ gedeelte zich met het mager pensioen van f 400 zal moeten te vreden stellen, indien namelijk de tijden en omstandigheden niet veranderen.

Als men goed inzielt, waarom Z. M. is moeten bewogen worden, om den tweeden luitenant die *tien*, en den 1sten

luitenant die *twintig* jaren rang heeft, eene tegemoetkoming van *f* 100 's jaars te schenken, dan voorwaar wordt er eene wonde zichtbaar, die de koninklijke weldaad niet heelt, en zelfs, hoe dankbaar het hart er ook voor klopt, nauwelijks verzacht.

Waarlijk, vriend *MARIAS!* het doet pijn wanneer men zulke miskeningen van den waren toestand van het officierschap in Nederland leest, en deszelfs toekomst raadpleegt. Te eerbiediger zal men dan ook moeten nederzien op dien onbezweken ijver, in het belang van 's Konings dienst, van zoveel luitenants, welke reeds sedert lang hebben uitgewischt de *hoop op de toekomst*; op velen, welke nog slechts den titel van eersten luitenant hebben mogen bekomen, zonder dat de kwartiermeester bewogen is geworden, hun het aan dien rang verknocht traktement uit te betalen!

Hoe gelukkig is daarentegen niet de *commies*, die in het dagelijksche leven en in den omgang met zijne meerderen, geenszins gekneld is tusschen de scherp afgebakende grenslijnen der hiërarchie, en die in vergelijking van den tweeden luitenant, nimmer of voor 't minst veel minder in aanraking komt met de meerdere weelde van de hooge rangen, waartoe de militaire *convenance* zoo dikwerf den officier van minderen rang dwingt!

En hoeveel heeft de burger-ambtenaar niet voor boven den officier, wanneer zij gelijkstaan in kennis, talenten en andere uitstekende hoedanigheden? Welke groote sprongen tot de hoogste standpunten in den staat, heeft men in de laatste vier à vijf jaren niet zien maken door ambtenaren of regtsgeleerden, welke een tien- à twaalfstal jaren vroeger weinig of niet bekend waren, of nauwelijks de hooge school verlaten hadden! Hoeveel hoop en vooruitzichten leveren deze voorbeelden niet op voor den jongen man van verdienste, die zich aan de studie, of aan eenig civiel ambt toewijdt! Tel de hooge ambtenaren in de Oost- en Westindische bezittingen, de ministeriële portefeuilles, de hoofd-ambtenaren in de verschillende ministeriën, de gouverneurs van provinciën, de raadsheeren aan het hooge hof, de presidenten en procureur-generaals aan de provinciale hoven, enz.; vergelijk daarna het aantal militaire betrekkingen welke met die rangen gelijk staan en dan eerst zult gij ontwaren, hoe ongelukkig de vooruitzichten zijn voor den jeugdigen officier, die even goed aan de bron van wetenschap en geleerdheid is opgekweekt als de regtsgeleerde, die zich toch zoo spoedig eenen weg weet te banen tot de hoogste rangen in de maatschappij. En toch, die officier kan in zijnen stand en op zijn laag standpunt ook uitblinken als een man

van de grootste verwachting, die zou schitteren in de hoogste rangen, wanneer hij er slechts toe kon geraken in de jaren van geest- en lichaamskracht; doch die den gloed van het heiligste vuur dat in hem gloorde, voelde uitdooven bij het vooruitzicht, twintig en meer lange jaren zijnen militairen groet te doen, en het dienstformulier op te zeggen: « *Kapitein, de compagnie is present!* »

Men zal zeggen: « en de keuze? » ik antwoord: dat de ondervinding dáár is en doen kennen heeft de moeilijkheden van allerlei aard, en de bijna onoverwinnelijke stemming tegen dat stelsel van bevordering; alsmede de vooroordelen welke eene langdurige onbeperkte opvolging van het ancienniteits-stelsel, als het ware, zelfs *quand même*, onverwoestelijk heeft doen inwortelen. De opinie heeft zich dan ook zoodanig verklaard tegen de bevordering bij keuze, dat degenen wien eene keuze te beurt is gevallen, niet wisten, of zij zich-zelfen moesten geluk wenschen of condoleren met het vermoedelijk verlies der vriendschap en het vertrouwen hunner krijgsmakkers. Doch diezelfde opinie verklaart zich even sterk tegen het pensionneren van officieren op bepaalde jaren, zoodat er voor het Hooge Bestuur, wilde het alleen populariteit inoogsten, niet anders zou te doen blijven, dan de kans van bevordering over te laten aan de kansen van sterfte; iets, dat even zooveel is, als den jongen officier aan te zeggen, dat hem na veertigjarige dienst *vierhonderd gulden* pensioen zullen beloonen voor zijnen dienstijver.

Hetgeen ik u hier schrijf, *MARIAS*, is eene waarheid, die de Minister en de hooge ambtenaren van het krijgdepartement niet ontkennen, maar menigwerf aan belanghebbers openhartig zeiden met de woorden: « *dat er geene of weinige vooruitzichten ter bevordering bestaan.* » Gelukkig nog mogen wij ons rekenen, dat de bezuinigingen op het personeel der militairen eveneens hare uiterste grenzen bereikt hebben, terwijl de bezuinigingen bij de burgerambtenaren nauwelijks bij wijze van proef begonnen waren of even spoedig gestaakt werden, omdat..... deze eerste epistel hier eindigen zal met eene aanhaling uit het zoo dikwerf genoemde werkje van *BLONDEL*, als eene sluitrede op mijne aanmerking op het artikel van de *Arnhemse Courant*:

« *Quels soutiens cependant trouve-t-il (l'officier) dans ses efforts? Il doit lutter de son exemple et de son influence contre le découragement qui saisit le soldat, et les comparaisons décourageantes l'environnent. Le commerçant dans une carrière lucrative, l'artiste dans l'indépendance, l'employé dans la sécurité, le littérateur dans un repos laborieux,*

trouvent tous un avenir d'espérance ou un présent de bien-être dont l'existence de l'officier est généralement dépourvue pendant la paix. Il vit séparé de la famille dont il est sorti, et ne peut guère s'en faire une nouvelle, s'il n'est pas riche; né dans la médiocrité, il n'obtient que par des privations dures et continues le droit de jouir des affections les plus naturelles, et il en est privé tout-à-fait s'il n'a d'autre moyen d'existence que son état. L'instabilité des garnisons, et les changemens de régimens lui interdisent jusqu'aux liens d'amitié et de société même, dont la durée fait la force et le prix. Sa vie monotone s'use péniblement dans le cours fastidieux de travaux et d'exercices qui recommencent toujours les mêmes chaque année, et grâce aux retenues faites chaque jour sur un traitement exigu, quant vient la vieillesse il reçoit, après trente (veertig) ans, comme prix de ses services, un morceau de pain jusqu'à la tombe. Heureux encore s'il n'est troublé dans cette jouissance du pauvre par des orateurs prodigieux de patriotisme de tribune, mais avares de reconnaissance, qui lui disputeront à chaque budget, quelques parcelles d'un bien si modique et si chèrement acquis.»

Militärische Briefe

SEINE

VERSTORBENEN

AN

SEINE NOG LEBENDEN FREUNDE.

—•••—
VIJF EN DERTIGSTE BRIEF.

—•••—
Olympus, den 31sten Maart 1841.

Bijeenkomst van pruisische en fransche generaals — Mededeelingen nopens organieke inrigtingen bij het fransche leger. — Vervolg van den veldtocht van 1805. — NAPOLEON trekt tegen de Russen op, gaat de Inn over, drijft den vijand zonder veel tegenstand voor zich heen. — Gerecht bij Dürrenstein. — Inneming van Weenen. — De overwinnaar verspreidt zich in alle rigtingen.

Vergezeld van verscheidene vrienden, vervoegde ik mij reeds heden middag bij BERTHIER, die beleefd genoeg was, om dadelijk na onze komst eenige fransche generaals te noodigen, welke zich ook niet lang lieten wachten. Het gesprek liep in den beginne nu over dit, dan over dat onderwerp, waarvan ik u alleen het belangrijkste wil mededeelen.

SCHARNHORST koesterde eenigen twijfel dat NAPOLEON werkelijk eene landing in Engeland had willen ondernemen, en wilde de toebereidselen tot die landing meer gehouden hebben voor eene grootsche staatkundig-strategische schijnvertooning. BERTHIER verzekerde hem dat de keizer de landing zeer stellig zou hebben uitgevoerd, zoo de oorlogsverklaring van Oostenrijk en Rusland hem er niet in verhinderd had. Het voorbeeld van CESAR zou hem in dat besluit nog meer hebben versterkt; hetgeen die stoute veroveraar ondernomen

had, durfde de keizer te beter wagen, daar hij niet alleen naauwkeurig bekend was met de gesteldheid van Englands kusten en de middelen van verdediging, maar ook eene veel grootere magt voor den aanval had. Gelukte het den keizer al zijne vlooten te vereenigen, waarop hij gegronde hoop meende te hebben, dan bragt hij 1339 oorlogsvaartuigen bijeen, die met meer dan 3000 stukken geschut gewapend waren. Deze vaartuigen waren ingerigt om 130,640 man en 2220 paarden aan boord te nemen. Nog 35070 man en 6840 paarden moesten bovendien op 954 transportschepen overgezet worden. De veld-artillerie dezer landingstroepen was zeer talrijk. Eene voorname zaak bij deze onderneming was het *gelijktijdig aanlanden* van dit groot getal schepen op verschillende punten, de spoedige ontschepping der troepen en van het geschut, benevens de welberaden concentrische voorwaartsche beweging der afzonderlijke korpsen op Londen. NAPOLEON had daarbij alle kansen voor zich. — GNEISENAU merkte aan, dat hij zich gedurende zijn verblijf in Engeland moeite gegeven had, om den indruk te vernemen, welken die toebereidselen toenmaals aldaar gemaakt hadden, en verzekerde, dat men uitermate bezorgd geweest was. De troepen voor de kustverdediging bestemd, had men op drie of vier punten vereenigd, van waar in allerijl rijwegen naar de beste landingspunten aangelegd werden. Om echter spoedig een aantal bataillons daarheen te kunnen vervoeren, had men bijzondere wagens er voor moeten vervaardigen, welke ieder 40 à 50 man konden bevatten. Onze schrandere BEERENHORST (1), die zich ook bij het gezelschap aangesloten had, alhoewel hij anders meestal slechts met VALENTINI en eenige zijner oudere tijdgenooten verkeert, meende, dat men, in weerwil dier verdedigingstoebereidselen, de Franschen niet zou hebben kunnen verhinderen voorwaarts te dringen, omdat zij een vast doel, een bepaald oogmerk hadden. In den laatsten tijd bijzonder met de spoorwegen ingenomen zijnde, voegde hij er bij, dat de verdediging van Englands kusten tegen eene dergelijke poging tot landing, naauwelijks mogelijk was te achten, ten ware men gebruik had kunnen maken van een' goed aangelegden en naar strategische beginselen ontworpen spoorweg.

VALENTINI verlangde zeer, nader te worden ingelicht nopens de organisatie van het leger van Boulogne en deszelfs marsch naar den Rijn. Hij kwam daardoor van zelf op het lievelingsstelsel van BERTHIER, die zich er zeer uitvoerig over uitliet. Deze organisatie is sedert bij ons veelvuldig nagevolgd geworden en genoeg bekend. Toenmaals mogt zij als een krachtig middel tot de overwinning beschouwd worden; wat zij ook werkelijk geweest is. De groote leger-divisien

(1) GEORGE VON BEERENHORST, geboren den 26 October 1733, was een natuurlijke zoon van Vorst LEOPOLD van Dessau, nam als adjudant van den Koning van Pruisen deel aan den zevenjarigen oorlog, werd tot luitenant-kolonel bevorderd, verliet in 1761 de pruisische dienst, keerde naar Dessau terug, wijdde zich toe aan de opvoeding van Prins JOHANN GEORGE en aan de wetenschappen, schreef onder anderen het werk: *Betrachtungen über die Kriegskunst*, 't welk veel opzien baarde, en stierf den 30sten October 1814.

uit alle wapenen, dikwijls 15000 tot 18000 man sterk, zooals men die in den tijd der fransche republiek vindt, waren zeker beter dan het volslagen gebrek aan permanente troepen-korpsen bij de tegen Frankrijk strijdende legers, waar de regimenten alléén de administratieve eenheden waren, en waar men meende aan al de eischen der legervorming te hebben voldaan, als men de geheele magt in eene voorhoede (regter vleugel), een hoofdkorps (midden) en eene reserve (linker vleugel) had verdeeld. De formatie der infanterie en kavallerie in zelfstandige divisien, waarvan aan ieder een geëvenredigd getal batterijen toegevoegd werd, kenmerkt eene zeer gewichtige afdeeling in de nieuwere legerformatie. Eene fransche infanterie-divisie was doorgaans verdeeld in twee brigaden, vier regimenten, en acht tot twaalf bataillons. Het getal der laatstgenoemden hing alleen daarvan af, of alle derde bataillons der regimenten tegenwoordig of ergens achtergelaten waren geworden. Zulk eene divisie had, naar omstandigheden, 8000 geweren, 16 à 24 stukken geschut. De kavallerie-divisien waren insgelijks in twee brigaden en vier regimenten verdeeld, doch zelden meer dan 2000 ruiters sterk; de zware ruitery had twee, de ligte gewoonlijk slechts eene tot haar behorende rijdende batterij.

Deze divisien maakten de groote taktische eenheden uit, waaruit de keizer zijne legerkorpsen zamenstelde, die op zijn minst uit twee, soms wel uit vijf divisien bestonden, en dan eene aan hare sterkte en bestemming geëvenredigde artillerie-reserve bij zich kregen. Zoo had bijv. in den veldtogt van 1805 het legerkorps van BERNADOTTE twee infanterie-divisien (13000 man) en eene kavallerie-divisie (3000 man), het legerkorps van SOULT daarentegen vier infanterie-divisien (37000 man) en eene kavallerie-divisie (2160 man). De verschillende sterkte van een legerkorps regelde zich deels naar den graad van vertrouwen welken de keizer in zijne maarschalken stelde, deels naar de hun in de algemeene slagorde aangewezen stelling, en geeft dus geen zekeren maatstaf ter beoordeeling van het eerste. Soms werden zelfs de bekwaamste maarschalken met de zwakste legerkorpsen afgezonden. — Het wilde onzen SEYDLITZ maar volstrekt niet bevallen, dat de kurassiers, dragonders, jagers en huzaren, op zich-zelve bijzondere afdeelingen uitmaakten, ook keurde hij de zwakte der regimenten en eskadrons af. NEY onderrigtte hem echter dat deze formatie reeds in 1795 was ingevoerd en zeer bevallen had, en bij de geringe sterkte der divisien ook weinig nadeel had gehad. Als aan een legerkorps twee kavallerie-divisien werden toegevoegd, dan koos men daartoe kurassiers en dragonders, of dragonders en jagers, al naar dat het korps strekken moest tot reserve, vleugelkorps of voorhoede. Wat de zwakte der regimenten aangaat, NEY, NANSOUTY, LASALLE en andere ruitergeneraals gaven tot reden daarvoor op, dat de fransche officieren deze troepen beter weten te gebruiken dan te sparen. De zwakte des eskadrons had derhalve hunne chefs genoodzaakt meer zorg voor het behoud hunner troepen te besteden dan anders 't geval zou geweest zijn. Deze ronde bekentenis deed SEYDLITZ de opmerking maken, dat onder zoodanige omstandigheden, de formatie van een kavalleriekorps van 22000 man in zeven divisien, hem zeer gebrekkig toescheen, dewijl zulke

aanzienlijke ruiterscharen, wier onderhoud in 't veld buitendien reeds zoo moeilijk was, dan des te spoediger moesten te gronde gaan. NEY verzekerde hem echter, dat het nooit des keizers oogmerk geweest was om dat korps vereenigd te doen handelen; MURAT had zelden meer dan drie of vier divisien bijeen gehad, de andere waren aan de zwakkere legerkorpsen voor de uitvoering van bijzondere operatien toegevoegd geworden. Het oogmerk van de formatie dezer zoogenoemde reserve-kavallerie was meer bepaald geweest, om grootere overeenstemming in de bekwaamheid en geoefendheid der divisien te brengen, enz.

BERTHIER hechtte bijzonder veel waarde aan de divisieformatie met betrekking tot het administratief beheer, 't welk in dien tijd meesterlijk zou ingerigt geweest zijn, De noodzakelijkheid om op zulke snelle en aanhoudende marschen alleen van het requisitiestelsel te leven, gaf zeer spoedig de overtuiging, dat men verscheidene tusschen-autoriteiten hebben moest, om te beter voor het onderhoud en de verpleging der troepen te kunnen zorgen, waarom NAPOLEON het onder de republiek in verval gekomen regimentsverband, ongeacht alle bedenkingen, weder invoerde. De kompaniechefs waren persoonlijk verantwoordelijk aan de regimentschefs en deze weder aan de divisie-generaals voor den goeden toestand van hunnen troep. De kommandant van een legerkorps behoefde zich dus met de bijzonderheden niet in te laten en kon zich des te beter met de voorname aangelegenheden bezig houden. Wij Pruisen, zijn in onze organieke navolgingen wel wat eigenwijs geweest, en hebben de voordeelen der Napoleontische legerformatie niet genoeg ingezien. Zoo dra alle legerkorpsen even sterk en op dezelfde wijs zamengesteld zijn, valt het den vijand gemakkelijker het getal hoofden van de tegen hem overstaande troepen te berekenen. Bij het fransche leger ging dat zeer moeilijk. Hoe menigvuldig ook in den loop van eenen veldtogt de zamenstelling van een legerkorps veranderde, daar de keizer over de divisien naar omstandigheden beschikte, de divisien zelve bleven daarentegen onveranderd. Zij maakten groote korporatien uit, in wier midden niets veranderd werd. Dit permanent bestaan had de beste gevolgen, daar de divisie-generaals hunne onderbevelhebbers (tot bataillonschefs toe) naauwkeurig leerden kennen en bij detacheringen steeds de geschiktste mannen konden kiezen. Zelfs de soldaten verkregen door die bestendige gemeenschap eene grootere gehechtheid aan hunne officieren, en de openbare meening wees gemakkelijk en zeker diegenen aan, welke bij voorkeur voor hoogere rangen geschikt waren. Naar men zegt zou er toen dan ook maar zelden misgetast zijn.

Op mijne vraag, of de legerkorpsen op den marsch van Boulogne naar den Rijn, veel verloren hadden aan achterblijvers en zieken, gaf DAVOUST mij ten antwoord, dat de divisien even sterk aan den Rijn gekomen, als zij van Boulogne afgemarcheerd waren. Nogtans had men op dien weg den troepen eene in de geschiedenis voorbeeldelooze vrijheid gelaten. Men gaf namelijk aan de divisien de marschrouten naauwkeurig op, en bepaalde voor iedere divisie vereenigingspunten van drie tot drie dagmarschen, doch liet voor het overige aan haar over, hoe zij iederen dagmarsch wilden re-

gelen (1). De divisie-generaals gaven aan de brigade-generaals, en deze weder aan de regiments-chefs dezelfde vrijheid, en daar ieder liever naar Duitschland dan naar Englands nevelachtige stranden marcheerde, was men zeker dat geen man zich van de vanen zou verwijderen. Zoo vormden zich in alle divisien gezelschappen, die er de voorkeur aan gaven om den weg op wagens, of langs kortere nevenwegen te voet af te leggen. Was het zeer heet, dan marcheerden zij in de morgen- en avondkoelte; regende het sterk, dan wachtten zij gunstig weder af, en zochten den verloren tijd door snelle middelen van vervoer weder in te halen. Op de verzamelplaatsen, waar eene strenge inspectie gehouden werd, zonder dat men veel tijd met beuzelingen verloor, wilde niemand achterwege blijven, om niet voor deserteur gehouden te worden. Op die wijze marcheerde men als om wedstrijd, en die regimenten die in rij en gelid bleven, zijn noch sterker, noch in beteren toestand aan den Rijn aangekomen, dan de andere. De *geest* der troepen was voortreffelijk, en waar dat bestaat, kan men altijd iets van den *vorm* laten zakken. Toen wij daarna, hoewel veel minder snel, naar den Donau marcheerden, bewoog zich alles weder in de vroeger geleerde orde. De eerste marschen waren eene militaire wandeling, de laatste eene strategische manoeuvre, waarbij alle gemak vervallen moest.

Ten aanzien van den marsch naar den Donau en hooger op, gaf GNEISENAU zijne bevreemding te kennen over de gekozene marschlijnen voor de afzonderlijke korpsen, die meereendeels langs kleine landwegen moesten voorttrekken, waarbij misverstand en verdwaling nagenoeg onvermijdelijk zijn; nogtans zijn allen in de beste orde voorwaarts gerukt, 't geen eene zeer buitengewone en uitgestrekte terreinkennis doet onderstellen. BERTHIER gaf deswege de volgende verklaring: «Zoodra de keizer besloten was naar Beijeren op te rukken, zond hij een' officier van den generalen staf met koerierspaarden naar Frankfort aan den Mein, om zich alle mogelijke kaarten van West- en Zuid-Duitschland aan te schaffen. Men koos de beste, verdeelde die onder de korpskommandanten en generaals der voorhoede, en verbeterde ze bij de dagelijksche verkenningen op den voorwaartschen marsch. Toen wij, na de vernietiging van het Oostenrijksche leger in Beijeren, den marsch naar Oostenrijk en Moravie aannamen, werden de benoodigde kaarten insgelijks door koeriers opgekocht. De keizer was op dat punt uiterst opmerkzaam, en zulks verklaart genoeg het ensemble dat in zijne operatiën heerschte. Daar men zich bijna altijd van dezelfde soort van kaarten bediende, konden de marschdispositiën en andere bevelen des te bepaalder gegeven worden. De Oostenrijksche generaal-kwartiermeestersstaf had ontwijfelbaar veel betere topographische hulpmiddelen dan wij, maar hij beschouwde dezen kaartenschat als een operatiewerktuig dat voor zijn uitsluitend gebruik moest dienen, terwijl niemand er aan dacht om het te vermenigvuldigen

(1) Op die wijs heeft de majoor-generaal ten minste niet dag aan dag kunnen bepalen waar de hoofdmagt van ieder legerkorps was, gelijk hij in den vorigen brief verzekerde.

(Aann. van den Duitschen Uitgever).

en aan de generaals rond te deelen. Zoodra de terreinkennis slechts het monopolie van weinig officieren is, kan zij voor het geheele leger ook geen groot nut hebben.»

Na dit voorloopig onderhoud had er eene korte pause plaats, welke besteed werd met het rangschikken der bouwstoffen voor den oorlog in Oostenrijk en Moravie. NAPOLEON had zelf ons daaromtrent willen inlichten, maar liet nu door BERTHIER zeggen, dat deze het verslag maar moest geven, zooals dan ook gebeurde. Met eene korte discussie werd aldus aangevangen:

BERTHIER. «De schitterende uitkomst van onzen veldtogt in Beijeren, bewoog den keizer zijne troepen naar de Inn te laten oprukken, om, vóór de aankomst van het tweede russische leger, met KUTUSOW te hebben afgedaan, die met omtrent 40000 man bij Braunau stond, alwaar de generaals MEERVELD en KIENMAYER met 10000 man zich met hem vereenigden. Hierop zou de marsch naar Weenen voortgezet, en de keizer van Oostenrijk tot den vrede gedwongen worden.»

SCHARNHORST. «Zulk een stoot naar het hart van Duitschland, duidt genoeg aan, wat men van den nieuwen keizer te verwachten had en kon onmogelijk de toegenegenheid voor zijne dynastie opwekken. Deze onverzadelijke roemzucht had reeds toen haar welverdiend loon behooften te vinden!»

BERTHIER. «Ik had niet verwacht, generaal, zulke woorden van u te hooren. Uw onbuigzaam duitsch karakter is mij wel is waar bekend, maar evenzeer ook uw gevoel van billijkheid, en zonder er nog aan te willen herinneren dat in de staatkunde zoowel als in den oorlog, alleen het trotsche regt van den sterke geldt, kan ik toch niet nalaten u het volgende in bedenking te geven. De coalitie tegen Frankrijk beoogde niets minder dan om dat land weder binnen de grenzen van 1792 te bepalen. PITT had daartoe al het mogelijke in 't werk gesteld. Was dat nu ook regt en billijk? Dachten Rusland, Oostenrijk en Pruissen er ook aan, om het onderling verdeelde Polen weder te herstellen? Had niet Frankrijk door den voorspoed van Engeland in Indie, elders eene gevoelige verzwakking zijner magt geleden? Men kan van eene groote, sedert tien jaren zegevierende natie, niet vorderen, dat zij hare veroveringen *laat varen*, als anderen de hunne *behouden* willen. Zulk een smaad ons aan te doen, is, als stelde men ons het alternatief, om met de wapenen in de hand roemrijk te bezwijken, of — Europa onder het juk te brengen.»

SCHARNHORST. «De noodzakelijkheid daarvan zie ik niet in, Prins. De naijver van Engeland en Frankrijk lag in omstandigheden die ik wel niet zal behoeven te zeggen. Een strijd op leven en dood met Duitschland werd geenszins geboden. De Franschen en Duitschers hadden vrienden kunnen en behooften te worden. Waartoe dan zoo aan onze vernedering gearbeid?»

BERTHIER. «Ik verdiep mij niet gaarne in de staatkunde, waarbuiten ik mij steeds zooveel mogelijk gehouden heb; maar Oostenrijk en Rusland streden voornamelijk voor En-

gelands belang tegen Frankrijk. Gaf ons dat geen reden genoeg om het regt der wapenen te doen gelden? Wat zou Pruisen zijn, hadden zijne koningen niet hetzelfde gedaan? — Doch laten wij dat thema rusten, mijn waardste generaal SCHARNHORST, en spreken we liever als eenvoudig soldaat. Een hogere magt bestuurt het lot der volken, en de magtigen dezer aarde zijn slechts de uitvoerders van haren geheimen raad. Waarom zou de soldaat zich het hoofd breken met de vraag te beslechten, of de eene vorst meer regt heeft om op veroveringen uit te gaan, dan de andere? Houden we ons eenvoudig aan de daadzaak des oorlogs, en laten wij dáár het regtmatige der aanleiding. *Den oorlog goed te leeren voeren*, ziedaar waar het voornamelijk op aankomt, en de strekking van ons onderhoud moet eigenlijk alleen het onderzoek zijn, *wie hem het beste gevoerd heeft.*»

SCHARNHORST. «Zoodra men de oorlogsvoering van alle politieke beweegredenen wil ontdoen, daalt zij tot een' zeer lagen trap. Die beweegredenen geven haar eerst kleur en leven.»

BERTHIER. «Goed gesproken! maar wel dáárom kunnen wij ons vergenoegen met de staatkundige beweegredenen even aan te stippen; het onderzoek harer geldigheid is een stuk dat gevoelig achter de coulissen kan gespeeld en voor het grootere publiek volstrekt niet behoef vertoond te worden. Als dus de heeren het daaromtrent met mij eens zijn, willen wij alleen de openbare gebeurtenissen toelichten en tot de zaak overgaan. — De meerderheid was hiermede tevreden, en BERTHIER begon aldus te verhalen:

«NAPOLEON had zeer goede redenen om niet ten halve staan te blijven. Pruisen was door de schending van zijn grondgebied beleedigd, bragt 100000 man op voet van oorlog en dreigde die magt tegen ons te laten marcheren. Engeland had bij Trafalgar onze vloot vernield en zegevierde in de Middellandsche zee. De Aartshertog KAREL keerde uit Italie terug, om het eigen grondgebied te verdedigen. Rusland spande alle krachten in om onze zegebaan een perk te stellen. Mogten we ons dan met de bevrijding van Beijeren tevreden houden? Gewis niet! want in 't volgend voorjaar zouden we een dubbel sterken vijand te bestrijden gehad hebben en den winter door onze getrouwe bondgenooten tot last moeten wezen. In den oorlog is alle stilstand gevaarlijk. Men mag niet rusten voor dat de hoofdstad bereikt, namelijk, tot dat de tegenpartij ten onder gebracht is. Getrouw aan dit oud praktisch beginsel, werd dan ook het plan tot de voortzetting en voltooiing van dezen oorlog ontworpen. De massa's stelden zich naar de Inn in beweging, gingen, zonder gevechten van eenig belang, die rivier over den 28ten October, bij Wasserburg, Mühldorf en Braunau, en dreven den vijand onafgebroken naar Weenen terug.»

SCHARNHORST. «Maar ik begrijp niet, hoe men deze tot verdediging zoo geschikte streken, zonder hardnekkigen wederstand heeft kunnen verlaten; alle omstandigheden geboden den Oostenrijkers en Russen gebiedend, om tot aan de aankomst der Aartshertogen KAREL en JAN uit Italie en Tyrol, zich achter de Inn of achter de Traun staande te houden. Immers in de regter flank door den Donau,

in de linker door de Norische Alpen gedekt, tot steun hebbende de vestingen Braunau en Salzburg, had men in dit boschachtig bergland het snel voorwaarts rukken der Franschen in het late jaargetijde stap voor stap kunnen betwisten, daardoor tijd winnen, en gelegenheid kunnen geven tot het maken van voordeeliger combinatiën.»

BERTHIER. «Dat meen ik ook, mijn waarde generaal, doch de Oostenrijkers schijnen bij hunnen inval in Beijeren, aan de mogelijkheid van eene dergelijke reactie niet gedacht te hebben en verloren daarna het hoofd. Zij vergenoegden zich met de bruggen over de Inn te vernielen, de herstelling door hunne achterhoede te bemoeijelijken, ten einde een of twee dagmarschen te winnen, maar dachten er niet eens aan om Braunau te verdedigen. Deze vesting had zeer goede werken. Aan de westzijde door de Inn, in den rug door eenen gebastionneerden, met halve manen versterkten wal gedekt, omgeven door welgevulde watergrachten en voortreffelijke buitenwerken, zou Braunau zich zóólang hebben kunnen staande houden, tot wij tot een geregeld beleg waren overgegaan, 't welk onze plannen in vele opzigten kon dwarsboomen. Maar men liet ons deze vesting, zonder eene enkele poging tot verdediging te hebben gedaan. Wij vonden er 45 stukken geschut, een' grooten voorraad munitie en artillerie-voorwerpen, allerlei kleedingstukken in groote menigte, 40000 rations brood en meer dan 1000 zakken meel, 't welk ons zeer te stade kwam. De keizer zelf had niet verwacht dat wij zulke snelle vorderingen zouden maken, uit dien hoofde den Lech tot zijne nieuwe operatie-basis gekozen en bevolen Augsburg tot hoofdwapenplaats in te rigten, Donauwerth en Ingolstadt te bezetten, en daarentegen de verschansingen van Ulm en Memmingen te laten slechten. Terwijl de generaal BARAGUAY d'HILLIERS met zijne divisie aan den Donau werd achtergelaten en in last kreeg om van alles onderrigt te worden wat op den linker oever dier rivier voorviel, kreeg de hertog van Elchingen bevel om met zijn korps in Tyrol te rukken, den Aartshertog JAN van daar te verdrijven en onze regter flank te dekken. De maarschalk AUGEREAU, die met het zevende legerkorps (14000 man) van Brest bij Hunningen aangekomen was, werd tot hetzelfde einde ontboden en moest in gemeenschap met NEY opereren. Ik maak hiervan maar melding, om aan te toonen dat de keizer, door de behaalde schitterende voordeelen in Beijeren verleid, geene onbezonnen stappen deed, en, niet-tegenstaande zijn reusachtig operatieplan, zeer voorzigtig te werk ging. De omstandigheid, dat noch KUTUSOW, noch de oostenrijksche generaals achter de Inn ernstigen tegenstand boden en zich slechts beijerden om hunne troepen aan onze aanvallen te onttrekken, bespoedigde onze operatiën nog meer, tot wier hoofdstuntpunt thans het verlatene Braunau bestemd werd, hetgeen ons groote voordeelen verschafte.»

Er ontstond nu eene vrij levendige discussie over het groote waagstuk van NAPOLEON om naar Weenen op te rukken, naardien hij toch niet juist beoordeelen kon, welke krachten en hinderpalen bij op den marsch daarheen zou ontmoeten, daar hij een sterk, nog onverwonnen leger (de Aartshertog KAREL, enz.) in zijne regter flank, of liever half in zijnen rug behield, en de wapening van Pruisen ook niet met on-

verschillige oogen kon aangezien worden. Zoo het hem niet gelukte, den voor hem staanden of wijkenden vijand, vóór de aankomst van den Aartshertog te verslaan, kon men nauwelijks begrijpen, hoe hij het wagen durfde den winter door in Oostenrijk te blijven. Verscheidene generaals koesterden derhalve de meening, dat de keizer zich aan de Inn had moeten vastzetten en op zijn best een korps tot aan de Traun vooruitbrengen. Toen wij daarover nog in een levendig gesprek waren, verscheen NAPOLEON zelf, liet zich onderrigten van de hoogte waarop de discussie gekomen was, en nam toen zelf het woord.

NAPOLEON. « Het is slechts aan weinig menschen vergund, zulke ingewikkelde omstandigheden als de leiding van eenen grooten oorlog aanbrengt, met helderen blik te overzien en schijn van waarheid te onderscheiden. 't Geen over de gevaren van mijne stoute voorwaartsche beweging naar Weenen gezegd is geworden, vind ik zeer gegrond, zoodra men eenige kleine veranderingen in den *bijzonderen aard* en de betrekking der hoofdpersonen aanneemt. Men stelle zich voor, FERDINAND II in de plaats van FRANS II, den Aartshertog KAREL met dictatoriale magt bekleed, even als eens WALENSTEIN, of wel dezen laatsten (KAREL) zelf als generalissimus van alle oostenrijksche troepen; SUWAROW in de plaats van KUTUSOW, PETER I in die van ALEXANDER, en FREDERIK II in de plaats van FREDERIK WILLEM III, hierbij de door deze krachtdadige mannen verwekte veerkracht in het geheele organisme van het staatsligchaam en het leger — en, het zou met mijn offensief plan slecht afgelopen zijn! Ik kende echter mijne tegenpartij beter, en wist dat ik weinig van haar te vreezen had, dat ik derhalve ook het stoutste mogt wagen.

« De Aartshertog KAREL, die reeds te voren het met de geheele krijgsvoering niet eens was geweest, had in Italie eene dralende rol gespeeld, om zoo spoedig mogelijk bij de hand te kunnen zijn als de zaken in Beijeren ongunstig mogten afloopen. Had hij een dictatoriaal gezag gehad, dan had hij, onbekommerd over den loop van zaken in Beijeren, bij de aanzienlijke overmagt die hij in den beginne had, pogingen kunnen doen om mij het koninkrijk Italie te ontnemen, hetgeen voor de verliezen in Duitschland eene zeer goede schadevergoeding zou geweest zijn. Maar zijn broeder, de keizer, verstond van de oorlogsvoering niet veel meer dan zijn hofkrijgsraad, en dat zegt weinig. KAREL moest dus vroeger of later Duitschland ter hulp snellen, 't geen zijne operatiën in Italie aan banden legde, en die halve maatregelen ten gevolge had, welke men hem ten onregte als misslagen aangerekend heeft. — Van de wijdloopige omslagtigheid, waarmede de oostenrijksche lands- en militaire autoriteiten te werk gaan in alle krijgsaangelegenheden, kan niemand zich een denkbeeld maken die niet met of tegen hen gedurende langen tijd gestreden heeft. Zij wisten dat de Oostenrijksche monarchij onuitputtelijke middelen van weerstand bezat en hielden het voor onmogelijk, dat zij vóór de aankomst van het tweede russische leger zouden overwonnen worden. Zij wisten dat de koning van Pruisen, door zijne gemalin aangespoord, gereed was om tegen mij in het strijdpark te treden; dat de koning van Zweden tot denzelfden stap gereed was; dat mij alzoo eene massa vijanden kon op

het lijf vallen, voor wie ik ten laatste zou moeten onderdoen. Zij geloofden, dat, hoe dieper ik mij in dezen strijd wikkelde, mijn ondergang des te zekerder zou zijn, en daarom verlieten de Oostenrijkers vrijwillig de eene sterke stelling na de andere.

« Maar mijne tegenstanders *wisten niet, hoeveel tijd er noodig is* om al die krachten tegen mij in werking te brengen; zij wisten niet, wat iemand van mijn karakter inmiddels in staat is uit te voeren; zij wisten niet dat de eene gelukkige uitkomst de andere met zich medesleept, en eene geheele reeks van overwinningen het zelfvertrouwen op de zege in dezelfde mate verhoogt, als de tegenspoed den overwonnene ontmoedigt; *zij hadden er in 't geheel niet aan gedacht*, dat ik veel digter bij Weenen stond dan de troepen uit welke, in Hongarije, het leger eerst moest zamengesteld worden, waarmede zij mij hoopten tegen te houden; dat de beide Aartshertogen, hoe 't ook gaan mogt, altijd te laat zouden komen om de hoofdstad te redden of om zich met de overige korpsen te vereenigen; dat het pruisische leger, sedert tien jaren op voet van vrede en gedeeltelijk aan de russische grenzen geplaatst, niet met den noodigen spoed kon opereren. Zij dachten er niet eens aan, om de dagmarschen der verschillende legers en korpsen te tellen, waaruit het spoedig zou gebleken zijn, dat men zich te Weenen, Berlijn en Petersburg een kinderachtig beeld van de zaken had gemaakt. Eindelijk hadden zij geen denkbeeld van de buitengewone werkzaamheid, omzigtigheid en volharding, die men in eenen verdedigings-oorlog moet aanwenden als de voortgang eens overmagtigen overwinnaars gedurende eenige weken moet vertraagd worden. De schitterende uitkomsten der tweede helft van dezen veldtogt, heb ik ook evenzeer te danken aan de goede combinatie mijner bewegingen; niet minder aan de groote voortvarendheid mijner onderbevelhebbers, en aan de zeldzame volharding en de dapperheid mijner troepen. De groote kosten welke mijn oefenings-legerkamp aan de kust van Boulogne mij veroorzaakt had, werden hier betaald. De juistheid waarmede alle manoeuvres zamenstemden en op elkander werkten, was zóó verrassend, dat ik vroeger noch later iets dergelijks beleefd heb, *en deze juistheid is de voornamste oorzaak van de verkregene uitkomsten geweest*; en dáárom reken ik den veldtogt van 1805 tot de kunstigste die ooit zijn gevoerd geworden. Ik had zelfs in Frankrijk niet met grooter gemak kunnen manoeuvreren dan ik in Beijeren, Oostenrijk en Moravie heb gedaan, en 't geen mij aan bekendheid met des vijands gesteldheid faalde, dat werd vergoed door het gevoel van overmagt in getal en der deugdelijkheid mijner troepen, zoodat ik overal met het noodige zelfvertrouwen kon te werk gaan.

« Had ik aan de Inn halt gehouden, gelijk mijne berispers willen, dan zou ik KUTUSOW in het volgend voorjaar met 150000 Russen en Oostenrijkers aan de Traun tegenover mij gehad hebben, de Aartshertog KAREL met 100000 man in de rechter flank, en niets zou den hertog van Brunswijk verhinderd hebben om met 100000 Pruisen naar Ulm te marcheren. Wat zou ik dan hebben aangevangen? Deze vraag hebben mijne berispers zich waarschijnlijk niet gedaan,

en het zou mij-zelfen moeilijk vallen haar bepaald te antwoorden. Het hoofdbeginsel der krijgsvoering is: *den vijand aan te vallen zoolang hij niet in staat is genoeg weerstand te bieden.* Aan de Inn kon ik de ontwikkeling van de vijandelijke strijdkrachten niet verhinderen; zette ik echter mijn' marsch tot Weenen voort, dan maakte ik mij van Oostenrijks rijke hulpbronnen meester, sneed de gemeenschap tusschen de Russen en Oostenrijkers af, en joeg den Koning van Pruisen schrik in het hart. — 't Is wel zoo, de besluiten van het Berlijnsche kabinet waren nog niet bekend, toen ik tot den marsch naar Weenen besloot, maar de grootspraak der Pruisische dagbladschrijvers gaf mij de overtuiging, dat men mij door de aangekondigde toerusting en troepenbewegingen slechts wenschte bezorgd te maken. Hij, wie iets ernstigs in 't schild voert, is niet zoo dwaas om zijne staatkundig-strategische bedoelingen door middel der dagbladen te verkondigen. Veel grootere bezorgdheid boezemde mij het verblijf in van keizer ALEXANDER te Berlijn, van den 25sten October tot den 5^{den} November. Mijn gezant deed al des keizers stappen nagaan, en zoodra ik onderrigt werd van de nachtelijke bijeenkomst aan de lijkkist van FREDERIK den groote, welke mijne onverzoonlijkste vijandin, de koningin, bewerkt had, wist ik ook dat FREDERIK WILLEM mijn vijand zou zijn. — De marsch naar Weenen werd nu bespoedigd. De hoofdmagt, voorafgegaan door MURAT met drie divisien kavallerie, rukte in het Donaudal voort over Wels, Enns en MÖlk. BERNADOTTE en DAVOUST hielden den weg over Vöklabruok en Steijer. De eerste vereenigde zich toen met de hoofdmagt, de laatste werd gerigt over Waidhofen, Gannig, Lillienfeld naar Mödling, om Weenen van de zuidzijde te bedreigen. De maarschalk MORTIER ging met een nieuw opgerigt korps van 20000 man bij Linz op den linker Donauoever over, om de gemeenschapslijn der Russen te bedreigen, die de rivier bij Kremms waren overgegaan, en de aankomst van het tweede russische leger in Moravie schenen te willen afwachten. Op den Donau had ik ter ondersteuning van MORTIER eene flotille georganiseerd, die mij zeer nuttig was. Den 13^{den} November viel Weenen zonder slag of stoot in mijne handen. Ware Weenen eene vesting van den eersten rang geweest, dan hadden de wijkende troepen ter zijde of achter de plaats stelling kunnen nemen en zou mijn aanval hier voorloopig een einde hebben moeten hebben. Het gemis van belegeringsgeschut had mij tot eene langdurige blokkade genoodzaakt, welke bezwaarlijk was, aangezien de te verwachten koude den ijver der troepen zou verkoeld en mij aan talloze onaangenaamheden blootgesteld hebben. De weerloosheid der hoofdstad begunstigde echter buitengemeen de voortzetting der operatien, en haar bezit verschafte mij onmetelijke voordeelen. Om de inspanningen mijner brave troepen te beloonen en ze tot verdere volharding aan te moedigen (want de Russen moesten nog in dat jaar geslagen worden) verleende ik hen gratificatien, ten bedrage van drie maanden soldij, waartoe Oostenrijk het geld opbragt (1). Mijne troepen begrepen nu

nog te beter dat hunne zegevierende inspanningen ook voor hen voordeelig waren. Eerebelooningen en geldgeschenken zijn twee krachtige hefboomen, waarmede men den duitschen keizerstroon kon omverwerpen. Keizer FRANS heeft zulks ondervonden.»

De keizer hield eenige oogenblikken stil, en doorliep met zijne bliken zegevierend den vergaderden kring, als verwachtte hij eene tegenwerping, om die dan te nadrukkelijker te kunnen wederleggen. Zoo althans kwam mij zijn stilzwijgen voor, en het bemoedigde mij om de opmerking te maken: dat het bezit van Weenen hem toch wel niet uit alle verlegenheden redde, daar de verovering der hoofdstad des vijands onderwerping nog niet medebrenge, wyl deze vooraf geslagen en vernield moet worden. KURUSOW, voegde ik er bij, was — het onbeduidend gevecht bij Amstetten op den 5^{den} November uitgezonderd — in 't geheel nog niet aangevallen geworden, was tamelijk intact bij Kremms op den linker Donauoever gegaan, en zijne vereeniging met de andere Russische troepen kon niet meer verhinderd worden. In Boheme en Moravie zou de Aartshertog FERDINAND gewis alle voorhanden strijdkrachten vereend hebben, daar de toetreding van Pruisen tot de coalitie, den bondgenooten vergunde den Donau voorloopig tot verdedigingslijn, later tot operatiebasis te nemen. Hongarije had middelen genoeg om een goed en niet onaanzienlijk leger op de been te brengen, en van den Aartshertog KAREL mogt men insgelijks verwachten dat hij spoedig aan de operatien zou deelnemen. Derhalve scheen het mij toe, dat de offensieve beweging van het fransche leger, met de inbezitneming van Weenen, haar hoogste punt had bereikt, en dat het ongeluk, den maarschalk MORTIER den 11^{den} November bij Dürrenstein overkomen, waar het weinig scheelde of zijn korps was door de Russen vernield geworden, als 't ware het keerpunt had aangeduid.

De keizer hoorde mijne opmerkingen aandachtig aan, zonder mij in de rede te vallen; zijn gemoed is in 't algemeen thans geheel anders; hij spreekt zeldzamer met korte afgebroken volzinnen, en zoekt zijne gedachte meer in eene aaneengeschakelde rede te ontwikkelen. Slechts wanneer een ander het woord voert, en NAPOLEON de taak van censor vervult, hoort men hem nu en dan nog wel die keizerlijke phrasen uiten, die langen tijd als zijn' eigenaardigen stijl bewonderd of gelaakt geworden zijn. Mijne redenen bij het maken van bovenstaande bedenkingen lagen voornamelijk in den wensch, om NAPOLEON's denkwijze te leeren kennen nopens de waarde van eenen halfvrijwilligen terugtocht in het binnenste des lands, als men namelijk tot afdoenden tegenstand aan de grenzen niet sterk genoeg is; alhoewel ik niet kan vinden, dat de toestand der Russen en Oostenrijkers toenmaals van dien aard was om zonder gevecht terug te trekken. — Daar nu niemand buiten mij gesproken had, nam de keizer het woord weder op, en gaf de volgende inlichtingen:

NAPOLEON. « De nederwerping der tegenpartij, dat bij het offensieve altijd de bedoeling moet zijn, zoodra de oorlog niet maar om nietige belangen gevoerd wordt, is een gezegde van veelzijdige beteekenis. Eenige tot het laatste toe doorgevochten hoofdslagen, met eene levendige vervolging gepaard,

(1) De daarvoor geheven contributie beliep 50 millioenen franken, of 1 8,700,000 gulden conventionsmunt.

(De Schrijver.)

voeren het zekerste tot het doel. Maar dat is niet het *eenige* middel, en de aanwending er van vooronderstelt ook eene groote taktische meerderheid. Van die meerderheid was ik mij bewust. Daarom was het steeds mijne bedoeling om de Oostenrijkers en Russen tot den slag te dwingen, doch ik vond er geene gelegenheid toe. Bij St.-Polten geloofde ik eindelijk mijn doel nabij te zijn, dewijl ik meende te kunnen onderstellen, dat de Oostenrijkers, ten minste tot redding hunner wapeneer, alle krachten zouden inspannen om 's lands hoofdstad met haar rijk oorlogsmaterieel tegen eene onvoorwaardelijke inneming te beschermen. Het terrein is aldaar zeer geschikt voor eenen hardnekkigen verdedigingsslag en de flankstelling der Russen bij Kremms en Mautern noodzaakte mij mijne magt te verdeelen, terwijl ik ze tot dusver zoo veel mogelijk bijeengehouden had. Toen de Oostenrijkers echter ook deze stelling onverdedigd verlieten, en de schoone, op 28 bogen, rustende houten brug over den Donau tot op den grond toe vernielden, kon ik met zekerheid er op rekenen, dat de strijd voorloopig ten einde was. Ik somde bij mij-zelfen de tot dusver verkregene resultaten op. Een Oostenrijksch leger van ten minste 80000 man was reeds in Beijeren vernield geworden. Uit Italie werd van den maarschalk MASSENA, uit Tyrol van den maarschalk NEY het bericht ontvangen, dat de vijand, in weerwil zijner aanzienlijke overmagt, volstrekt niet offensief te werk ging (1). In alle gevechten maakten mijne troepen een groot getal gevangenen. De vestingen openden overal hare poorten. De Russen trokken met slakkengang voort, en handelden zelfs op het krijgstooneel niet in overeenstemming met de Oostenrijkers. De hoofdstad des lands was met al haren voorraad, zonder slag of stoot, in mijne handen gevallen. *Zulke kenteekenen zijn onbedriegelijke bewijzen van werkelijk bestaande onmagt*, en deze, juist in het gewigtigst oogenblik, gemaakte ontdekkingen ontnamen mij allen twijfel.

« Onbekommerd wegens den Aartshertog KAREL, die in de eerste dagen van November zijne sterke stelling achter de Etsch verliet en door den naauwelijks half zoo sterken MASSENA zóó hevig vervolgd werd, dat hij slechts korte dagmarschen kon maken; onbekommerd wegens den Aartshertog JAN, welke de onstuimige NEY met naauwelijks 10000 man uit Tyrol verdreef, waar eerstgenoemde met 30000 man den geheelen veldtogt door een ledig toeschouwer was, was mijn toelig slechts, om nu ook de Russen, benevens de zich bij hen aansluitende overblijfselen der geslagene of verstrooide Oostenrijksche korpsen aan te vallen. Doordrongen van de overtuiging, dat bij mijne tegenpartij algemeene verslagenheid heerschte, maar tevens van de noodzakelijkheid, om mij tijdens de operatien in Moravie, in de regter flank en den rug te dekken, nam ik thans maatregelen, die even zeldzaam moeten toeschijnen, als zij onder andere omstandigheden verkeerd zouden geweest zijn. Met uitzondering der korpsen van AUGEREAU en NEY (omtrent 25000 man)

(1) De keizer kon in de eerste dagen van November nog geen bericht van den slag van Caldiero (30 October) hebben; terstond daarna nam de Aartshertog KAREL den terugtogt aan.

(De Schrijver).

waarvan de eerste op den terugmarsch naar de noordkust was, de laatste nog den Aartshertog JAN vervolgde, had ik bijna al mijne troepen (ongeveer 150000 man) in de ruimte tusschen Weenen en Kremms vereenigd. Thans echter werd het noodzakelijk mijne magt te verdeelen, dewijl ik anders slechts ten deele de vruchten der overwinning zou ingeooogst hebben. De maarschalk MARMONT kreeg bevel naar Leoben op te rukken, deels om zich te overtuigen, of de troepen van den Aartshertog KAREL of JAN reeds op den afmarsch waren, deels ook om hen op te houden en tot het maken van groote omwegen te noodzaken (1). DAVOUST kreeg bevel eene divisie tot naar Presburg te zenden, om de Hongaren ontzag in te boezemen; van zijne overige troepen moest hij eene divisie bij Neustadt plaatsen, om de gemeenschap met MARMONT te onderhouden, eene andere divisie op den weg naar Brunn; het overschot bleef te Weenen in bezetting. De maarschalk MORTIER was na het, wel roemvol, maar toch ongelukkig gevecht bij Dürrenstein (den 11^{den} November) op den regter Donauoever teruggetrokken en bleef hier voorloopig staan, om de overgangen te bewaken. Er was mij echter veel aan gelegen, dat ik ook in Moravie mijne magt toonde; daarom detacheerde ik den maarschalk BERNADOTTE bij Mautern, op den regter Donauoever, 't geen terstond na den afmarsch van KUTUSOW van Kremms naar Znaim plaats had. De korpsen van MURAT, LANNES en SOULT gingen den Donau bij Weenen over, waar men ons de schoone brug door een voorbedachtelijk misverstand overliet, en sloegen den weg over Hollabrunn naar Znaim in. Hunne taak was, KUTUSOW den terugtogt af te snijden, terwijl BERNADOTTE dien zooveel mogelijk bemoeijelijken moest, en later den Aartshertog FERDINAND vasthouden, die tot verdediging van Boheme 15000 man bij Iglau bijeengebragt had.

« Men zal zich over deze waaigersgewijze uitbreiding mijner strijdmagt welligt verwonderen, daar in alle leerboeken geschreven staat, en ik naar het heet als hoofdbeginsel zou gesteld hebben, *dat men offensief handelende, steeds geconcentreerd moet blijven*. De leeraars in de strategie bedenken echter niet, dat het slechts zóólang noodig is de strijdmassa's bijeen te houden tot men den vijand, door eenige geweldige slagen, het hoofd heeft doen verliezen, hem buiten staat gesteld heeft om ons ergens met uitzigt op goed gevolg het hoofd te bieden. Dit nu was, na de verkregene ondervinding, niet meer te vreezen, en mijn tweedaagsch verblijf te Weenen of liever op Schönbrunn, alsmede de van alle kanten inkomende rapporten, gaven mij volkomen de overtuiging, dat de beide russische legers zich binnen tien of twaalf dagen tijds niet konden vereenigen. Deze tijd moest dus besteed worden om mijne vijanden gezamenlijk ontzag in te boezemen. Het middel daartoe bestond in de naar alle rigtingen heengezondene kolonnen. Bovendien moet men niet over het hoofd zien, dat de stoutmoedige

(1) Het laatste was niet noodig, want de beide Aartshertogen vereenigden zich eerst den 25sten November bij Laibach. Hunne vereenigde magt beliep, na aftrek van de in Venetie en eenige andere vaste plaatsen achtergelaten troepen, ongeveer 80000 man.

(De Schrijver).

overwinnaar overal sterker geacht wordt dan hij is. Het ligt in den menschelijken aard, zijn ongeluk niet zoo zeer aan begaene misslagen als aan uitwendige omstandigheden toe te schrijven. Ook de ongelukkigste veldheer vindt eene soort van troost in de gedachte, dat hij slechts voor de groote overmagt zijns vijands heeft moeten onderdoen, en neemt die ook dáár aan, waar zij niet bestaat. Mijne maatregelen waren voor 't overige zóó goed genomen, dat ik mijne afzonderlijke korpsen in Moravie weder bijeen konde hebben, vóór dat de vijand in staat was mij den slag aan te bieden, dien ik zelf wenschte, om aan de zaak een einde te maken. De hoogere legervoering bestaat dus daarin, dat men *zich vereenigt* om slag te leveren, maar *vaneenscheidt* om te vervolgen, en bij de vervolging steeds aan de mogelijkheid denkt, dat men nieuwen weêrstand kan ontmoeten, en bijgevolg op nieuw slag moet leveren. Deze kunst laat zich intusschen niet in drooge regelen beschrijven, hare aanwending berust op ontelbare omstandigheden, en er wordt evenveel takt als ondervinding toe vereischt, om uit alle kenteekenen die zich bij de tegenpartij voordoen, den waren staat van zaken uit te vinden. Als men overigens bedenkt, dat ik in tien weken tijds van de kust van Boulogne tot voor de poorten van Weenen was gerukt, alles voor mij heen overhoop werpende of verdrijvende, wat het waagde mij op mijne zegebaan in den weg te staan, terwijl de Russen slechts met hunne voorste kolonne op het krijgstooneel aankwamen (bij Wels), dan zal men reeds in deze schier voorbeeldlooze voortvarendheid den sleutel van de overwinning hebben gevonden.

« De verovering van Weenen was eene der voornaamste oorzaken van de algemeene moedeloosheid der Oostenrijkers; zij werkte als een electricke schok en verlamde alle krachten van de keizerlijke regering. Daargelaten de verbazende verliezen aan krijgsmaterieel welke er mede gepaard gingen, naardien alleen aan geschut 2000 metalen stukken, voorts 600000 centenaars buskruid, 600000 kanonkogels, 160000 bommen en meer dan 100000 infanterie-geweren in onze handen vielen, had men aan de mogelijkheid van zoodanig geval volstrekt niet gedacht, en was er dus te meer door verrast. De geschiedenis behoort wel is waar onze beste leermeesteres te zijn, en moet ons voor verderfelijke gerustheid waarschuwen, maar als de regent niet zelf een man van uitstekend talent en van buitengewone voortvarendheid is, dan geloove men niet dat de autoriteiten, die de eigentlijke regering uitmaken, zich de waarschuwingen der geschiedenis sterk zullen aantrekken en bedacht wezen op mogelijke ongelukken. Weenen is reeds meermaalen van uit het westen met vijandelijke bezoeken bedreigd geworden, in den dertigjarigen oorlog zoowel als in de veldtogten van 1704, 1742, 1744, 1796 en 1800. Maar wat hebben die waarschuwingen gebaat? — Als nu de regeringen, die voor de veiligheid des lands behooren te waken en te zorgen, door de kostbare lessen der ondervinding niet wijzer gemaakt worden, dan heeft men van bijzondere personen nog veel minder te verwachten. Ook dáár op had ik mijn krijgsplan gebouwd, en de uitkomst heeft doen zien, dat ik mij in mijne onderstellingen zeldzaam vergiste, en

mijne inzichten alreede bepaald waren, als de tegenpartij naauwelijks de eerste twijfelingen had opgelost.»

De keizer had met buitengewone levendigheid gesproken en scheen wat vermoeid. De generaal VALENTINI fluisterde mij in 't oor, dat er van de gevolgen van het gevecht bij Dürrenstein nog geen woord gesproken was, en NAPOLEON dit ongeluk met voordacht niet scheen te willen aanroeren, waarom hij mij verzocht dit gevecht ter spraak te brengen. Aangezien de groote welwillendheid die de keizer mij sedert eenigen tijd had betoond, wilde ik niet gaarne hem nogmaals daaraan herinneren, hij had echter het onderwerp van ons gesprek vernomen, lachte en zeide: « Ik merk reeds, mijne heeren, dat gij van de onfeilbaarheid mijner dispositiën niet zeer overtuigd zijt, en bij Dürrenstein den hiel van Achilles meent ontdekt te hebben, doch die geheele zaak beteekent niets. BERTHIER, verhaal gij de heeren maar eens hoe de zaken zich daar toegedragen hebben. Ik behoud mij voor er eenige aanmerkingen bij te voegen.

BERTHIER. « Het gevecht bij Dürrenstein ontstond, door een zamenloop der zeldzaamste omstandigheden; ook is zijn beloop zoo bijzonder eigenaardig geweest, dat ik met bijzonder genoeg aan het bevel Z. M. voldoe. Den maarschalk MORTIER was, gelijk reeds vermeld is, het bevel over een bijzonder korps opgedragen geworden, 't welk in last kreeg op den linker Donauoever voorwaarts te rukken, doch met de spits steeds op gelijke hoogte met het korps van den maarschalk LANNES te blijven, die aan den regter oever, op den grooten weg naar Weenen, digt achter het kavalleriekorps van den Prins MURAT volgde. Het korps van MORTIER bestond uit de infanterie-divisiën Gazan, Dupont, Dumonceaux, de dragonder-divisie Klein, en was toenmaals 18000 man sterk. Daar deze troepen vroeger tot verschillende korpsen behoorden, ook op onderscheidene punten over den Donau gégaan waren, daar voorts de weg op den linker oever al de krommingen der rivier volgt, gevolgelijk langer en slechter is dan de groote weg, ontstond daaruit dat de divisiën Klein en Gazan de overige een dagmarsch vooruit waren; eene omstandigheid die welligt goede gevolgen gehad heeft. De maarschalk had den bepaalden last, zijne kavallerie zoowel in het rivierdal, als links in het bergland verre vooruit te doen stroopen, ten einde niet verrast te worden, alsmede om berigten aangaande den staat van zaken in Bohemen, en over de nadering van het tweede russische leger in te winnen, en de gemeenschap van den generaal KUTUSOW met dat leger af te snijden. De gemeenschap met den regter oever werd onderhouden door de Donau-flotille van den kapitein LOSTANGE, die met de divisie Gazan steeds op gelijke hoogte moest blijven.

« Toen de maarschalk deze instructie te Linz ontving, stond KUTUSOW nog op den regter oever, en alles gaf reden om te denken, dat het bij Mólk of St.-Pölten tusschen ons leger en dat des vijands tot hardnekkige gevechten zou komen. Nadat echter de russische veldheer dagelijks meer en meer overtuigd werd van de volslagen moedeloosheid der Oostenrijkers onder MEERVELDT en KIENMAYER, zag hij van ernstige weerstandbieding af, trok van Mólk naar Mautern terug, en ging hier den 9^{den} November den Donau over,

waarop hij bij Kremms stelling nam en de brug achter zich vernielde. Tegen de ontvangen instructiën aan, vergenoegde Prins MURAT zich met slechts de kavallerie-brigade Margaron, den generaal KUTUSOW ter observatie te laten navolgen, en zette, onbekommerd wegens de Russen, wier overgang toch geen zoo beslissende zaak was, zijn' marsch onafgebroken naar Weenen voort, zoodat MORTIER niet meer met LANNES op gelijke hoogte konde blijven en een sterken dagmarsch achterbleef. De keizer was hierover verstoord, dewijl men toenmaals nog geen zeker bericht had aangaande den marsch des tweeden russischen legers en het veel naderbij geloofde. De terugtogt van KUTUSOW achter den Donau, kon om vier verschillende redenen zijn geschied, vooreerst, om bij Kremms stelling te nemen, ten einde hier de aankomst van het tweede russische leger af te wachten en dan het offensieve aan te nemen, als de Oostenrijkers bij St.-Pölten stand hielden; ten tweede, om langs den linker oever afwaarts te marcheren, zich van de bruggen bij Weenen te verzekeren en aldaar de vereeniging tot stand te brengen; ten derde, om op den maarschalk MORTIER af te gaan en hem naar Linz terug te slaan; ten vierde, om zich geheel en al van den Donau te verwijderen, ten einde zich des te vroeger met de overige russische en oostenrijksche troepen in Boheme of Moravie te vereenigen. — Later bleek, dat het laatste vermoeden het ware was, daar KUTUSOW slechts twee dagen bij Kremms wilde verblijven om zijn wagentrein in de slechte bergwegen een eind wegs te doen winnen. Hoe het zijn mogt, MORTIER's toestand was toch altijd zeer bedenkelijk, en helaas! hij vermoedde er niets van.

In den namiddag van den 10^{den} November kwam de divisie Gazan, op zijn best 6000 man sterk en begeleid door 2 eskadrons dragonders, bij Weizenkirchen aan, zijnde omtrent drie kwartier uurs van Dürrenstein en twee van Kremms, alwaar KUTUSOW met 30000 Russen stond. De overige kavallerie van den generaal KLEIN had reeds vroeger strooptogten landwaarts in ondernomen en was in 't geheel niet bij de hand. De dalweg is tot Dürrenstein zeer naauw en verbijert zich daarachter slechts over eene korte streek tot op 1500 schreden. De dalwanden hebben zeer steile hellingen, zijn met verscheidene sleuven doorsneden, waardoor alleen moeilijke voetpaden naar de hoogten leiden. Bij Dürrenstein ontdekte eene russische patrouille den aanmarsch der Franschen, wier voorhoede bevel had tot laatstgenoemde plaats voort te rukken. MORTIER verkeerde in de vaste meening, dat KUTUSOW in volslagen terugtogt was en hier slechts eene achterhoede gelaten had; hij gaf terstond bevel tot den aanval, ten gevolge waarvan de russische voorposten tot Stein (dicht nabij de Donaubrug, tegenover Mautern) teruggeslagen werden. De divisie Gazan nam stelling bij Over-Loiben in drie slagliniën. De voorpostenlijn breidde zich uit over Rothenhof (aan den Donau) tot op de hoogte van Neudeck. De wegen van Kremms over de bergen regtstreeks naar Weizenkirchen en Dürrenstein leidende, werden niet gadegeslagen. Stout zelfvertrouwen had de plaats van beraden voorzigtigheid vervangen.» — NAPOLEON fronste geweldig het voorhoofd op deze openhartige bekentenis van zijnen voormaligen majoor-generaal. BERTHIER scheen dat echter niet

te merken en voer met zijn verhaal volgenderwijs voort. « Ontwiffelbaar is KUTUSOW of de generaal SCHMIDT (een Oostenrijker) zijn kwartiermeester-generaal en een zeer kundig officier, door de landlieden onderrigt geworden dat alleen de divisie Gazan aldaar was aangekomen, en tevens hoe zwak zij was. Verstoord over de al te groote stoutheid van den franschen maarschalk, welligt ook door den wensch gedreven, om den Oostenrijkers te toonen dat de Russen hunnen vijanden niet zoo gereedelijk het veld laten als hunne bondgenooten, besloot KUTUSOW de divisie Gazan den volgenden dag in front, flank en rug aan te vallen en haar te vernielen. Het denkbeeld was goed, maar de uitvoering niet zoo prijzenswaardig; de uitslag kan voor mislukt gehouden worden, en ten bewijze strekken, dat in den oorlog wel is waar vele dingen eenvoudig zijn, maar het eenvoudige niet zoo gemakkelijk is. Terwijl KUTUSOW op zich nam de Franschen met 15000 man en 6 stukken geschut bij Stein in het front vast te houden, zou de generaal SCHMIDT met 10000 man in twee kolonnen over Egelsee naar Dürrenstein en Weizenkirchen marcheren, waartoe deze troepen reeds om middernacht opbraken, ten twee ure des morgens bij Egelsee aankwamen, waar zij tot vijf ure halt hielden, zonder dat de fransche voorposten, die naauwelijks 20 minuten van hen stonden, hen ontdekten. De afstand van Egelsee tot Dürrenstein is in regte lijn naauwelijks vijf kwartier uurs, en tot Weizenkirchen ook niet verder, daar de Donau in deze streek eene sterke bogt maakt. Hadden de Russen het aanbreken van den dag afgewacht, en door hunne verspieters in den nacht zoeken te vernemen, of Weizenkirchen door ons reeds bezet en de divisie Dupont dus reeds in de nabijheid was, dan hadden zij den volgenden voormiddag uiterlijk ten negen ure in het Donaual kunnen aankomen, in welk geval de divisie Gazan verloren was geweest, daar DUPONT op ruim drie uren afstands van Loiben overnacht had. De leiding dezer operatie was aan den generaal SCHMIDT toevertrouwd geworden, die echter met al te groote omzigtigheid en omslagtigheid te werk ging en derhalve te laat op de strijdplaats aankwam. De beide kolonnen braken namelijk in den donker (des morgens ten vijf ure) van Egelsee op en kwamen na een marsch van drie uren, eerst tot Scheibenhof (in regte lijn slechts 3000 schreden afstands!), waar zij andermaal halt bleven houden, om — te verkennen. Het doen van verkenningen is in 't algemeen zeer noodzakelijk; als men echter zulk eene groote overmagt heeft en den vijand verrassen wil, dan wordt het een misslag. Dit bleek ook hier. Daarentegen had men eene andere voorzorg verzuimd, zich namelijk weinig of niet bekend gemaakt met de begaanbaarheid van het door te trekken terrein. Slechts daardoor kan men verklaren, hoe de generaal GERHARD met de russische linker kolonne (die zich later moest splitsen) eerst tusschen drie en vier ure, de generaal SCHMIDT met de andere kolonne, zelfs eerst kort voor vijf ure des namiddags in het Donaual aankwam. Deze kolonnen hadden dus twaalf uren besteed om eene streek van vijf kwartier uurs af te leggen, en dáarin ligt de hoofdmislag, waarvoor geene verontschuldigen zijn te vinden.»

VALENTINI. «Ik ken deze streek uit eigene aanschouwing, Prins, en moet mij de opmerking veroorloven, dat men er vele omwegen moet maken om van het eene punt tot het andere te komen. Daarenboven hebben de beide kolonnenkommandanten zoo nauwkeurig niet kunnen weten, hoe nabij of veraf de beide andere fransche divisien stonden. Men moest zich dus daarvan vooraf overtuigen. De generaal GERHARD deed dit, door een jager begeleid, in persoon; hij sloop tot nabij de ruïne van het kasteel van Dürrenstein, waar men vermoedde dat een observatie-post was geplaatst, gelijk ook werkelijk het geval was. De drie man, waaruit de post bestond, zagen echter slechts naar Weizenkirchen heen, om de komst van DUPONT te bespieden, en sloegen geen acht op het plateau. Met een enkel buksenschot werden twee hunner geveld, de derde struikelde en stortte van de rotsen af.»

BERTHIER. «En wat gebeurde er verder? De generaal GERHARD, die hier de dienst van een luitenant op zich genomen had, keerde naar zijne troepen terug en voerde ze niet naar Dürrenstein, waarvan de bezetting ons elken uitweg zou afgesneden hebben, maar links op de hoogte bij Neudeck, van waar zij door het Pfaffendal afdaalden, en hier geen vijand voor zich ziende, in het Donaudal naar Dürrenstein terug marcheerden. Deze kruis- en dwarstogten waren alleen het gevolg van besluiteloosheid, en niet van het terrein, waarvan de moeilijkheden ook voor onze troepen bestonden. — Doch laat mij op het hoofdgevecht neêrkomen. KUTUSOW deboucheerde met zijne 15000 Russen des morgens om zeven ure bij Forthof, verdreef onze troepen uit Rothenhof en Unter-Loiben, en stond om acht ure tegenover de stelling van GAZAN, welke thans levendig aangevallen werd. De strijd bleef drie uren lang onbeslist. Toen echter bragt MORTIER verscheidene bataillons op de hoogte, viel de Russen in de regter flank aan, en dreef hen naar hunne vroegere stelling terug. Thans had er een stilstand in de bewegingen van omtrent twee uren plaats. De maarschalk hield den strijd geëindigd, dewijl hij volstrekt niets vermoedde van 't geen in 't gebergte voorviel, en reed met eene zwakke bedekking de divisie Dupont te gemoet, om haren aanmarsch te bespoedigen. Bij Dürrenstein aangekomen, zag hij dat de plaats door den vijand bezet was. Nu keerde hij terug en gaf GAZAN bevel tot den terugtogt. Deze was intusschen (omstreeks drie uren) door KUTUSOW in het front en de flank aangevallen en verkeerde in een' hagehellen toestand. Het gevecht ging allengs uit het dal naar een plateau over, alwaar de troepen weldra van alle zijden omsingeld werden. Van weêrszijden werden er gevangenen gemaakt, die echter de algemeene verwarring slechts vermeerderden.

«Eerst omstreeks vijf uren kwam de generaal SCHMIDT beneden Weizenkirchen aan, stiet hier echter op de voorhoede van DUPONT, waardoor er een nieuw gevecht ontstond. Naardien er veel tijd verloren ging met het deboucheren van het gebergte in het dal, kwam de fransche divisie nog vroeg genoeg aan, om deel aan het gevecht te nemen, 't welk tot laat in den avond voortgezet werd. De generaal SCHMIDT ontving hier een doodelijk schot, waarop zijne troepen terugtrokken, maar GAZAN zich met DUPONT vereenigde. Eenige

bataillons lichte infanterie, die DUPONT op de flotille deed brengen en zoo de boschachtige Donau-eilanden deed bezetten, droegen door hun vuur veel bij, om KUTUSOW tot de ontzuiming van het dal en tot den terugtogt naar Stein te noopen. Ons verlies was gewis zeer aanzienlijk. De divisie GAZAN verloor bijna de helft harer manschap; maar het hoofddoel hebben de Russen niet bereikt; ook zij hadden een sterk verlies, daar zij zich zelden van hun geschut bedienen konden. De divisie GAZAN had maar twee stukken geschut durven medenemen, wier laatste schoten gericht werden tegen eene van weêrszijden met muren besloten bergsteeg, juist toen eene russische kolonne er door tot den aanval wilde overgaan. De uitwerking was moorddadig en bereikte het doel, daar de Russen zich over de muren heen zochten te redden.»

VALENTINI. «Ik moet bekennen, dat de aanval der Russen alles behalve meesterlijk bestuurd is geworden, anders had de divisie Gazan reeds vóór de aankomst van DUPONT, alleen door de troepen van KUTUSOW, moeten vernield zijn geworden. Maar even onbegrijpelijk is 't mij ook, hoe DUPONT zoo laat aankwam. De maarschalk stiet des avonds te voren op den vijand, wiens sterkte hem onbekend was. In den oorlog moet men zooveel mogelijk zekerheid zoeken te verkrijgen en zich niet enkel met vermoedens vergenoegen. Hij had dus nog in denzelfden nacht DUPONT het bevel moeten toezenden, om zeer vroeg in den morgen op te breken, dan zou deze, in weerwil van den slechten dalweg, toch omstreeks den middag bij Weizenkirchen hebben kunnen zijn, waardoor alle gevaar weggenomen was geweest.»

BERTHIER. «Daarin geef ik u gaarne gelijk, mijn waarde generaal. Beide partijen hebben zich aan nalatigheden van verschillenden aard schuldig gemaakt. Doch vergeet niet, dat wij sedert twee maanden aan geen' hardnekkigen wederstand gewoon waren, en dat een generaal, na zoodanige ondervinding, zijne troepen niet gaarne nutteloos tot geforceerde marschen noodzaakt. KUTUSOW, daarentegen, wilde ons bij Dürrenstein eene nederlaag toebrengen, om zijnen keizer rapport te kunnen maken, dat hij alleen overwinningen wist te behalen. Met zulke bedoelingen moest men ook groote omzigtigheid en kracht ontwikkelen, maar in zijne geheele aanvaldispositie sloot geen enkele handeling op de andere; het waren slechts op zich-zelve staande brokstukken.»

NAPOLEON. «*Finissez, mon cousin*, want het geheele voorval was maar een op zich-zelf staand geval, waarover te veel woorden gespild zijn; er is nog veel meer gewigtigs te spreken. Ik heb reeds vroeger gezegd, welke bewegingen ik had bevolen om KUTUSOW den terugtogt af te snijden. Deze was echter schrander genoeg om zich bij Kremms niet langer op te houden; hij marcheerde in den morgen van denzelfden dag af waarop MURAT te Weenen binnenrukte. Het gevecht bij Dürrenstein heeft dus volstrekt geene strategische beteekenis, het vertraagde niet eens mijne bewegingen, want de maarschalk BERNADOTTE zette terstond met zijn korps, door middel der flotille, de rivier over, en volgde de Russen tot Znaim op den voet. Door dezen snellen terugtogt over een' slechten landweg, toonde de russische veldheer dat hij zich omtrent het gevaarlijke

van zijnen toestand niet misleidde. Kon hij zich ook al aan de aanvallen van BERNADOTTE onttrekken, zeer twijfelachtig was het toch, of niet MURAT, die over Stockerau marcheerde, niet vroeger dan hij bij Znaim zou aankomen. Mijn zwager nu had, met inbegrip der troepen van LANNES en SOULT, omstreeks 40000 man onder zijne bevelen. KUTUSOW zond daarom vorst BAGRATION met 8000 man en 12 stukken geschut naar Hollabrünn, en beval hem dit punt hardnekkig te verdedigen tot het hoofdkorps ver genoeg voortuitgekomen was. BAGRATION werd den 15^{den} November door de kavallerie van MURAT bereikt en omsingeld en zou verloren geweest zijn, had niet mijn zwager geloof gehecht aan het voorgespiegeld uitzigt van een wapenstilstand; eene list die de laatstgenoemde kort te voren met voordeel jegens den Oostenrijkschen generaal NOSTITZ had aangewend, om zonder gevecht hem voorbij te komen. Ik gaf hem over deze ligtgeloovigheid mijn ongenoegen te kennen en beval hem de vervolging met nadruk voort te zetten. Den volgenden dag werd BAGRATION bij Schöngrabern ingehaald, hield de stormaanvallen van ongeveer 25000 Franschen, zes uren lang standvastig uit, en verloor in dit gevecht meer dan 3000 man. KUTUSOW werd daardoor gered.

« Ik had stellig er op gerekend, dat het mijne onderbevelhebbers gelukken zou de vereeniging van de beide russische legers, welke den 19^{den} November bij Wischau plaats had, te verhinderen, was derhalve met de garde en de reserve van Weenen opgebroken en Prins MURAT achternage-rukt. Ik ijde in persoon vooruit, om nieuwe misslagen voor te komen. In den beginne hoopte ik dat de Russen en Oostenrijkers bij Brunn stelling zouden nemen. Daar zij echter naar Olmutz uitweken, en Brunn even als de andere vestingen onverdedigd lieten, staakte ik de vervolging en vergunde mijnen troepen eenige rust, welke zij na de gedane inspanningen wel behoefden. Ik nam mijn hoofdkwartier te Brunn, liet de werken in staat van verdediging brengen en mijne troepen in den omtrek kantonneren. Prins MURAT nam met drie kavallerie-divisiën ter observatie stelling bij Wischau; de maarschalk SOULT werd regts tot Austerlitz gezonden. Dit punt had voor mij bijzonder veel gewigt. Van hier loopen verscheidene wegen in het Marchdal. Door strooptogten, welke de overste FRANCESCHI met het 8ste regiment huzaren tot aan de March ondernam, hield hij het oog over alle troepenbewegingen tusschen Olmutz en Presburg. Wierd MURAT bij Wischau aangevallen, dan kon SOULT hem spoedig ter hulp komen. Wilde de vijand onze gemeenschap met Weenen bedreigen, dan moest hij hem vooraf van Olmutz verdrijven; het korps van SOULT nu telde 23000 man en had eene sterke stelling. Onder bescherming dezer beide korpsen kantonneerden onze troepen rustig achter de Rziczka-beek, en die rust was hun in het gure jaartijdig zeer weldadig. Mijne tegenpartij verkeerde in een veel minder gunstigen toestand. Op eene kale hoogtereeks voor Olmutz bivouacquerende, was zij aan al de ongemakken van het weder blootgesteld, leed gebrek aan levensmiddelen, zelfs aan hout, en had daarvoor slechts het voordeel, dat zij eene sterke stelling bezet hield, alwaar ik volstrekt geen lust had om haar

aan te vallen. Zoo zij daarvoor vreeze heeft gehad, dan was zij zeer slecht onderrigt aangaande mijne toenmalige gesteldheid, doch zij had behooren te weten, dat ik slechts de korpsen van MURAT, LANNES en SOULT, de grenadiers van OUDINOT en de garde bij mij had, in 't geheel niet veel meer dan 50000 man. MARMONT stond tusschen Leoben en Neustadt, 33 uren van mij af, en bespiedde de beide Aartsheer-togen, die omstreeks dien tijd bij Marburg aan de Drau aankwamen; NEY keerde uit Tyrol terug en stond even ver van mij af (1). MORTIER hield Weenen en de Donaubruggen bezet. DAVOUST sloeg de Hongaren bij Presburg gade en moest, in geval van nood, MARMONT opnemen. BERNADOTTE stond bij Iglau en Budwitz. Van mijne oorspronkelijke overmagt was thans geen spoor meer voorhanden; mijn toestand scheen zeer bedenkelijk. Nogtans waren mijne gedachten op het leveren van een' slag gevestigd; de afstanden had ik naauwkeurig gemeten en den tijd berekend, waarin ik mij derwijze kon versterkt hebben, dat ik over den vermoedelijken uitslag gerust kon zijn. Voor 't overige zou het den vijand niet zoo ligt gevallen zijn mij uit de omstreek van Brunn te verdrijven, welks vestingwerken een sterk steunpunt voor mij waren.

« Van den 22sten November tot op het einde van de maand bleef ik rustig in mijne stelling, wier voordeelen ik naar waarde schatte. Om tijd te winnen knoopte ik met de beide keizers onderhandelingen aan, waartoe deze te gereeder bereid waren, daar de grootvorst CONSTANTIJN met de garde (10000 man), de generaal ESSEN met een even sterk korps en de generaal BENNINGEN met 30000 man nog verwacht werden. Met hetzelfde verlangen zag men de nadering der beide Aartsheer-togen en der Pruisen te gemoet. De afstanden waarop deze korpsen stonden, was echter nog zóó groot, dat er mij niet veel aan gelegen was, of ik eenige dagen langer stil bleef. Intusschen beval ik DAVOUST mij wat meer te naderen; ook BERNADOTTE wachtte slechts op bevel om toe te snellen. — Nadat de grootvorst CONSTANTIJN aangekomen was, braken de bondgenooten den 27sten November van Olmutz op, marcheerden echter zoo stelselmatig langzaam, dat zij eerst den 29sten bij Austerlitz aankwamen. Hunne magt bedroeg ongeveer 90000 man, waaronder 16000 Oostenrijkers (2). KUTUSOW voerde het opperbevel. Zoodra MURAT mij berigt zond, dat hij Wischau had moeten verlaten, verzamelde ik mijne troepen, ontbood SOULT, deed BERNADOTTE naar mij oprukken (de divisie Wrede bleef echter bij Iglau staan), beval DAVOUST en MORTIER naar Brunn te marcheren. BERTHIER kan aanduiden hoe mijne magt daags voor den slag verdeeld was. — Met deze woorden verwijderde zich de keizer, en liet ons andermaal alleen, 't geen mij te aangename was, daar wij nu over zijn' toenmaligen eigenaardigen toestand vrijer onze gedachten konden uiten. De verdere mededeelingen bewaar ik voor mijnen volgenden brief.

(1) Hij stond op het laatst van November bij Klagenfurt en herstelde door strooptogten de gemeenschap met de voortroepen van MARMONT.

(De Schrijver.)

(2) Volgens Oostenrijksche brieven zou het vereenigde leger bij Olmutz ongeveer 150000 man (met inbegrip van den legertros) geteld, doch het uitrukkend effectief maar 83.643 man bedragen hebben. De sterkte van de bij Austerlitz strijdende fransche troepen zal naauwelijks 70000 man hebben kunnen halen. Aangaande het getal stukken geschut zegt geen der berigten iets.

(De Uitgever.)

WAT OP HET IETS

VAN

DEN SCHRIJVER DER VLUGTIGE BESCHOUWINGEN.

Indien ik den WEdG. Heer schrijver van de Beschouwingen en van het Iets, goed begrepen heb, dan beschuldigt ZWEdG. mij ten eerste: dat ik zijne Beschouwingen wèl bestreden, maar niets beters daarvoor in de plaats gesteld heb.

Het zij verre van mij te beweren, dat mijne voorstellen beter waren; iets beters daar te stellen dan de schrijver, zoude voor ons zeer moeilijk zijn.

In de tweede plaats is mijne wijze van critiseren den schrijver niet welgevallig.

Hierop heb ik de eer den geachten schrijver te antwoorden, dat: 1°. Ieder daarin zoo wat zijn eigen trant heeft; en 2°. dat het mij geheel onbekend was, welke wijze van critiek den schrijver aangenaam zoude zijn.

Hier nu mede bekend zijnde, beloof ik den schrijver dit thans zoo veel mogelijk naar ZEd. genoeg te doen.

De reden dat ik paragraafwijze de *Vlugtige Beschouwingen* gevolgd had, was om dezelve, van anderen, daaraan vreemd, te onderscheiden.

Ten derde, komen onze aanmerkingen den schrijver wat te laat voor, en verrassen ZE. te midden van menigvuldige bezigheden en drukke dienst. Dit doet ons leed, maar dat is onze schuld niet.

De reden daarvan is: 1°. Dat het boekje verscheen te midden van mijne menigvuldige bezigheden. Zij veroorloofden mij niet er zoo terstond op te antwoorden; 2°. heeft de Redactie, om mij onbekende redenen, niet goedgevonden mijne Opmerkingen vroeger te plaatsen.

Ten vierde beschuldigt de schrijver mij, dat ik sommige zijner voorstellen als de mijne doe voorkomen.

Misschien heb ik mij niet duidelijk uitgedrukt, maar ik kan den schrijver verzekeren, dat dit mijne bedoeling niet geweest is; zoo ik het geluk al gehad heb eenstemmig met den schrijver te denken, is dit het gevolg van het lezen van de werken van beroemde kavallerie-generaals, maar niet uit eigen vinding.

Op pag. 16 zijner *Beschouwingen*, spreekt de schrijver van 26 escadrons, en het is naar deze formatie dat wij de onze geregeld hadden; wij wilden daarenboven het eskadron Limburger jagers weder als in 1842, bij een regiment inlijven, en het onze uniform geven, te meer, daar toch reeds de oranje-kokarde teruggekeerd is.

De schrijver en ik zijn het omtrent het aantal soorten van kavallerie eens, maar omtrent de wapening niet.

De schrijver zegt verder, dat de ondervinding die hij van het lansierswapen gekregen heeft, hem overtuigd heeft dat zelfs half-goede lansiers voor geslagene en in wanorde gebragte troepen allerverderfelijkt zijn, en stelt dus voor: 6 *Escadrons lansiers als ligte kavallerie*.

Dat half-goede lansiers voor in verwarring zijnde troepen allerverderfelijkt zijn, zal wel niemand betwisten, maar jagers te paard, huzaren en ligte dragonders, die den vijand goed nazetten, zijn ook niet te versmaden. En indien de verwarde of vlugtende hoop eens tot staan kwam en een werkelijk handgemeenschap ontstond, wat wapen zoude dan de overhand hebben?

B.v. Men heeft mij verhaald dat in den veldslag van Bautzen een fransch regiment lansiers, bij een' aanval tegen een Pruisisch regiment huzaren, dit laatste overhoop wierp en tegen een bosch of hoogte aandreef, zoodat er stand moest gehouden worden. Nu ontstond er een verward gevecht, hetgeen ten gevolge had, dat een groot aantal, vooral middelmatige lansiers van hunne paarden gehouwen werden.

De oude en goede lansiers hadden veel minder verlies.

Hoeveel achting wij ook voor de ondervinding van den schrijver hebben, gelooven wij echter nog, dat lansiers als ligte kavallerie, voor ons ondoelmatig zijn; dit is niet op onze ondervinding gegrond, maar op die van een paar mannen, op wier ondervinding wij nog meer vertrouwen dan op die van den schrijver, op de onze en nog van een groot aantal anderen.

Bij gelegenheid dat de maarschalk hertog van RAGUSA eene brigade Russische lansiers en kurassiers zag exerceren, zegt hij (1):

« Deux choses me frappèrent, et toutes les deux ont mon entière approbation: l'une qu'à la fin des charges on n'exigeait des troupes aucune régularité, et l'autre que les cuirassiers étaient armés de lances. Il y a de la connaissance du coeur de l'homme et de l'esprit de la guerre dans ces innovations.

« Rien en effet n'est moins raisonnable que de prescrire une régularité extrême, dans un mouvement qui ne peut jamais être trop prompt et trop impétueux. Une charge a pour objet de renverser l'ennemi, et pour y parvenir on ne saurait arriver trop rapidement sur lui: il importe de diminuer les effets de son feu, de lui imposer une crainte plus vive, enfin d'exalter l'esprit de ses propres soldats, et d'animer leurs cheveaux. Tout cela ne comporte pas un alignement bien régulier et des rangs bien serrés. Ainsi, quand on aura chargé comme il convient de le faire, il est certain qu'il en résultera toujours un peu de désordre: c'est un inconvénient sur lequel il faut prendre son parti; mais le remède à ce mal c'est d'accoutumer les troupes, après une charge, à se rallier avec célérité.

« Puisqu'il doit en être ainsi à la guerre, il est convenable d'en agir de même à la manoeuvre. Si l'on fait autrement, quand il y aura du désordre en face de l'ennemi, les soldats croiront tout perdu. Si au contraire le désordre est prévu et habituel, dans telle circonstance donnée, ils sauront d'avance que ce désordre n'a aucun inconvénient, et, habitués à se rallier promptement, le ralliement se fera de lui-même, sans que les officiers aient même la peine de s'en mêler.

« Quant aux lances données aux cuirassiers, c'est une pratique que je n'ai cessé de défendre, et que j'ai essayé vainement de faire adopter dans l'armée française. Quelques détails justifieront que c'est à tort que l'on a considéré la lance comme l'arme de la cavalerie légère: elle est au contraire, et par la nature des choses, celle de la cavalerie de ligne, de la cavalerie de bataille, et précisément des cuirassiers. Mais tout est routine chez les hommes.

« Il arrive fréquemment que dans les pays les plus éclairés, on adopte des usages nouveaux, de confiance et sur l'exemple des autres: on n'en raisonne pas les applications et on ne calcule pas les circonstances qui les accompagnent. On se dispense de chercher le principe, et comme on ne part pas d'une base bien choisie, les conséquences que l'on tire sont erronées. Le faux emploi de la lance dans l'armement des troupes à cheval est une des plus grandes preuves de ce que j'avance.

« On a vu des peuplades belliqueuses, habitant des plaines où les chevaux étaient abondants, être armées de lances, témoin les Cosaques et les Arabes; et comme ces peuplades étaient sans instruction, qu'elles n'étaient soumises à aucun règle pour combattre, on les considère, et l'on ne peut les considérer que comme des troupes légères. Ces hommes exercés dès l'enfance au manèment de la lance en ont tiré un parti merveilleux. En le remarquant, on a dit: « Cette arme doit servir à la cavalerie légère, et l'on a prononcé un jugement absurde. »

« L'habitant d'un pays barbare, où aucune industrie n'a pénétré, où il n'existe ni manufactures, ni magasins d'armes, ni argent pour en acheter à l'étranger, monte à cheval et veut s'armer, il coupe une longue branche d'arbre, en aiguise la pointe, la durcit au feu, et voilà

(1) Voyage du Duc de Raguse, Tome I, page 200-206.

une lance, plus tard il se procure un clou et l'y place, cette arme devient plus dangereuse; enfin ce bâton est garni d'un fer régulièrement façonné pour cet usage, et voilà la lance telle que les troupes l'ont adoptée. On voit que ce n'est pas par choix que les Cosaques et les Arabes se sont armés ainsi, mais par nécessité: il sont devenus redoutables à force d'adresse et d'usage, et l'on en a conclu, à tort, que les troupes légères, organisées spécialement dans les pays civilisés, doivent être armées ainsi.

« La lance est l'arme de la cavalerie de ligne, et principalement de celle qui est destinée à combattre de l'infanterie. Une ligne de cavalerie s'ébranle et charge un carré d'infanterie. A force de bravoure, et malgré le feu qui est dirigé sur elle, elle parvient à l'aborder: si l'infanterie reste ferme et ne s'effraye pas, que doit-il arriver?

« Les baïonnettes tenant le cheval trop loin du fantassin pour que le cavalier puisse sabrer celui-ci, sa véritable arme offensive, c'est son cheval qui, étant tué, tombe et fait une brèche, qui donne à ceux qui sont près de lui le moyen de pénétrer.

« La lutte est donc tout à l'avantage de l'infanterie. Si au contraire cette ligne de cavalerie, au lieu d'être armée de sabres, est garnie d'une rangée de piques, qui précède les chevaux de quatre pieds, rien ne peut être opposé avec succès à ses efforts.

D'un autre côté, dans les combats d'homme à homme, une arme courte, se maniant avec plus de facilité, offre beaucoup plus d'avantage qu'une arme longue; et, toute chose égale, il est certain qu'un hussard ou un chasseur battra un lancier. Il est facile aux premiers de parer, et ils peuvent riposter avant que leur adversaire, qui s'est abandonné sur eux, se soit mis de nouveau en défense.

« Il serait donc convenable que les troupes légères fussent armées exclusivement de sabres, et de sabres légèrement courbés, qui valent mieux pour le combat isolé que le sabre parfaitement droit; qu'elles eussent aussi des armes à feu, pour augmenter leurs moyens de résistance, et pour se faire entendre des masses qu'elles sont chargées d'éclairer et d'avertir; et que les cuirassiers, et toute la cavalerie de ligne, eussent la lance et le sabre droit: le premier rang chargerait la lance en arrêt, et le second rang aurait le sabre à la main. Une fois le choc produit, et les rangs mêlés, les sabres du second rang rempliraient leur office.

« Dans le temps des combats de la chevalerie, les chevaliers étaient armés de lances: on livrait un combat de front, on se heurtait directement; dès ce moment l'usage de l'arme longue devait être préféré.

« Cependant les armes étaient égales en longueur. Il en est bien autrement aujourd'hui, que l'on a à faire à une troupe qui a un arme plus longue que le sabre, et qui peut frapper sans que celui qui la porte puisse être atteint. On a dit que la lance était la reine des armes, et l'on a raison quand on l'emploie avec discernement. Mais c'est le faire à contre-sens que s'en servir avec les troupes légères, et d'en priver la cavalerie de ligne, et surtout les cuirassiers, dont elle doit doubler la force.»

In het werk, *NAPOLEON au tribunal du César, etc.* leest men blz. 58, 59:

« Je formai des réserves de cavalerie plus puissantes, en me bornant à donner une brigade légère à chaque corps d'infanterie; je donnai des cuirasses et des uniformes élégants à ma grosse cavalerie, qui ressemblait auparavant à des gendarmes de police, et n'avait rien de ce qui doit constituer la première arme, si ce n'est le courage naturel au cavalier français. Un officier proposa à cette époque de former des lanciers; on se moqua de lui, parce que nos hussards avaient toujours battu les hulans autrichiens, et j'ai eu lieu de regretter plus d'une fois le peu d'attention qu'on donna à son projet. On a mal apprécié les lanciers, parce qu'on les avait toujours employés aux avant-postes, où ils combattaient individuellement sans avantages. Mais dans les charges en lignes serrées, les lanciers sont également redoutables à l'infan-

terie qu'ils peuvent mieux atteindre, et à la cavalerie armée de sabres, qui ne peut rien contre eux.»

Het ritmeester-adjudantschap keuren wij niet alleen af om de kommando-zucht, maar ook omdat wij geene werkzaamheden voor den ritmeester-adjutant zien.

Bij ons regiment zoude ik waarlijk niet weten wat zij doen zouden.

Wij hebben twee zeer goede adjudanten, die de instructie en theorie der onder-officieren even goed houden als de ritmeester-adjutant.

De schrijver zegt verder, dat onder een wezentlijke chef zoo iets niet te wachten is. Toegestemd, maar ik neem de menschen zoo als zij zijn, en de schrijver meer zoo als ze zijn moeten.

Weet de schrijver wel dat het zoo gemakkelijk nog niet is om een zeer ijverig adjudant zoodanig te behandelen, dat zijne ambitie niet verflaauwt en toch binnen de grenzen blijft.

Om den schrijver alweder te bewijzen dat het niet goedkeuren van een adjudant-ritmeester, niet uit ons brein, maar uit dat van veel kundiger lieden gekomen is, zullen wij het volgende aanhalen uit het werk:

« *De la cavalerie etc.*, par le lieutenant-général comte de LA ROCHE-AÛMON, pag. 305—308.

« A quoi servent les adjudants-majors? Ce sont les aides-de-camp du colonel; ils en transmettent les ordres, placent les jalons sur le terrain des manoeuvres, et font les logements en route et en campagne. Ce service est-il nécessaire à faire faire par un grade exclusif, et ne peut-il être supplié d'une manière plus économique sans nuire à ses résultats? Voilà la question.

« Avant la révolution, les régiments manœuvraient au moins aussi bien qu'actuellement, et cependant il n'y avait point d'adjudants-majors; les colonels n'avaient, pour porter leurs ordres, que les adjudants-sous-officiers. Le service intérieur est-il plus régulièrement fait? J'en doute. Les adjudants-majors, chargés exclusivement pour l'esprit des Réglements, n'ayant point d'escadrons, ils ne connaissent pas ces devoirs de paternité, qui lient les capitaines d'escadrons à leurs camarades. Les adjudants-majors sont justes, dira-t-on; à Dieu ne plaise que je leur adresse le reproche contraire; mais ne voyant que l'homme du moment, abstraction faite de ses précédents, ils punissent dans des occasions où les capitaines, prenant en considération les antécédents et la conduite habituelle de l'homme, se contenteraient d'une réprimande ou proportionneraient mieux le châtiement.

« L'adjutant-major ne sait et ne peut savoir que punir: cette sévérité ne serait-elle pas quelquefois prématurée? Indépendamment de ces inconvénients, les officiers subalternes, qui sont de semaine, sont absolument dans la dépendance de l'adjutant-major; et un capitaine donnerait un ordre nécessaire à un de ses officiers, qu'il ne pourrait exécuter, pour ainsi dire, qu'avec la permission de l'adjutant-major de semaine, qui serait dans le cas de le punir du moindre retard, quand même ce retard aurait été occasionné par un ordre pressé de son capitaine commandant.

« Voilà donc un conflit d'autorité, d'autant plus contraire à la discipline et à la hiérarchie, que beaucoup d'adjudants-majors sont des capitaines moins anciens de grade, et souvent encore des lieutenants, qui par cet emploi, en courant après le brevet. En faisant faire le service des semaines par les capitaines et les capitaines en second, service qui, vu leur nombre, ne serait point excessif, rien ne serait changé dans l'ordre et la tenue intérieure des régiments; les rapports des capitaines avec leurs cavaliers seraient de tous les moments, de tous les instants; les punitions seraient moins fréquentes, parce qu'il s'établirait une juste émulation entre les capitaines et les escadrons, émulation qui tournerait de beaucoup à l'avantage du moral de la troupe. Si un capitaine n'est pas exclusivement tout pour son escadron, s'il n'en est pas toujours le chef, le père et le juge, l'esprit de famille en est ébranlé;

quoi de moins militaire que des cavaliers punis par un adjudant-major à l'insu du capitaine, qui ne l'apprend souvent que par le rapport du lendemain sans qu'il puisse revendiquer ou lever la punition? Je croirais donc que la suppression des adjudants-major serait une mesure, qui réunirait l'économie à une grande utilité militaire, que l'on ne peut jamais sans mécomptes séparer de l'esprit de famille des escadrons. Avec le service actuel des adjudants-majors, combien d'heures par jours les cavaliers ne sont-ils pas soustraits à l'autorité de leurs capitaines commandants?

Dat er thans te weinig ritmeesters bij een regiment zijn, is helaas! maar al te waar; er zou er ten minste een meer moeten zijn, die ter beschikking van den chef, naar goedvinden zou kunnen geëmployeerd worden.

Wij hopen van ganscher harte dat Z. Exc. de Minister van Oorlog deze noodzakelijke verbetering zal kunnen daarstellen, zoowel om de uitgedoofde ambitie van de luitenants weder op te wekken, als om de dienst beter te kunnen regelen.

Wij blijven de voorkeur geven aan de officieren voor het front, niet omdat het alleen bij ons bestaat, maar toch ook in Pruisen. Zouden goede oude onder-officieren niet even goed in het opsluitend gelid zijn? Ik beweër geenszins dat wij andere natiën hierin vooruit zijn; als de schrijver wil, dat wij bij andere natiën hierin ten achteren staan, het is mij wel.

Ik vermeende dat de Franschen en Belgen ook de officieren voor het front hadden. Men ziet dus alweder hier de spreuk der Ouden bevestigd: *« Dwalen is menschelijk! »*

Dat het nadeelig op den soldaat zoude werken, wanneer men eerst voor den vijand, officieren achter het front plaatste, is zeer ver gezocht; de schrijver veroorlove mij dit zeer in twijfel te trekken.

Nam men de officieren voor het front weg om ze achter hetzelfde te plaatsen, dan zou dit eenen zeer slechten indruk maken.

Dat de wijze van de dienst te regelen, eenen grooten invloed op het al of niet engageren heeft, is buiten alle kijf, maar dit hangt meer van den chef dan van de reglementen af.

Van den dolman en het jasje sprekende, geeft de schrijver mij een geduchten steek onder water, op mijn zeggen, dat een jasje meer berging oplevert en niet hinderlijk zij, *mits men niets in de achtersakken heeft*.

Wanneer ik te paard zit, geachte schrijver, dan neem ik b.v. mijn zakdoek en pijp of sigaren uit de achtersakken en steek een en ander in de zakken onder de voorpanden, die men niet kan zien, die niet hinderen en goede berging opleveren.

Ziedaar dus een jas, waarde schrijver, waarin berging van voren en van achteren is. Eene uitvinding van mijn kleedermaker, een waar genie!

Volmaakt eens ben ik het met den schrijver, als Z.E. zegt dat deze zaak proefondervindelijk moet beslist worden.

Wanneer hebben onze gewezone huzaren-officieren en rijdende artillerie-officieren met een jasje zooals wij bedoelen, eenen veldtogt gemaakt?

Dat zij een dolman de voorkeur geven boven een rok met epauletten, wil ik zeer gaarne geloven.

Iedereen heeft zijne wijze van zien; ik stel mij altijd voor, dat een militair in vele opzichten gelijk staat met een jager (liefhebber der jagt). Treedt hij in het veld, dan moet hij gemakkelijk gekleed zijn, des avonds in de salons, zeer netjes.

Waarom ziet men nu alle jagers de voorkeur geven? aan een kort buisje, of aan een jasje?

Ik heb nimmer de eer gehad een dolman te dragen, en hoop het ook nimmer te doen; hoe fraai hij ook staat, hij mij is te duur.

Indien bij hoogerhand de voorkeur aan den dolman gegeven werd, waarom zou hij dan aan de huzaren ontnomen zijn?

Over het hoofdtooiel zijn wij het ook niet eens; maar de schrijver haalt hier een woord aan dat ik niet gezegd had.

Ik spreek van een *goed* kaske, en niet van een *ijzeren*, die in het oogvallend is; en daarop voortredenerende, slaat de schrijver mij op eens uit 't veld, met te zeggen: « dat is zeer ondoelmatig, dat heeft men nergens. » Ik bedoel: b.v. een kaske van anderen met zeehondenvel of tiggervel voor de officieren, niet zooals de onze, maar als in den tijd de fransche kurassieren hadden.

Indien men aan dat bovenste gedeelte eene donkere kleur gaf, of wel (maar dat is misschien wat zonderling) een foudraal van dun leder of andere stof over de kaske deed, en als de paardenstaart in het veld, op de voorpostendienst, in den mantelzak geborgen wierd, dan ben ik stellig overtuigd dat zulke ligte kavalleristen veel minder ver zouden kunnen gezien worden dan onze lansiers. Ook zijn er nog kaskes van leder, die niet ver gezien kunnen worden!

De schrijver keurt de kaskes af, omdat men hen te ver kan zien, maar keurt de lansiers als ligte kavallerie goed, die toch ook vrij ver gezien kunnen worden.

Niet alleen kan ik mij niet met dat nieuwe patroon-magazijntje ver-eenigen, maar ik kan den schrijver verzekeren dat ik nog niemand zijne goedkeuring daaraan heb hooren hechten. Ik hoop dus dat de schrijver gelukkiger geweest is.

De schrijver zegt, dat men den mantelzak dan maar langer moet maken; thans is hij te kort voor eene goede bepakkings; had hij de behoorlijke lengte en nog daarenboven het kruidmagazijn er bij, dan zou hij zeker te lang zijn.

Zoude op een bivouac, bij een stortregen, of het nederleggen van het paard in den modder, de patronen geen gevaar kunnen loopen van onbruikbaar te worden? — de patroontasch is nog door den mantelkraag bedekt.

Waartoe noodig die sjerp? Het is ook al weder een kleedingstuk waar de man niet aan heeft, tenzij om zijne patroontasch er door te bergen.

De patroontasch blijft voor den kavallerist een lastig meubel, zegt de schrijver; ik geloof niet zoo lastig als de schrijver zich wel voorstelt, indien de patroontasch bevestigd is.

Voor het genoeg doen men haar niet om, maar over dien grooten last heb ik nimmer hooren klagen; sabel en karabijn zijn veel lastiger.

Indien men de tasch gedurende het rijden aan den knoop bevestigd, dan blijft het uitnemen even gemakkelijk; want gedurende het vuren wordt de patroontasch geopend, losgemaakt en vooruitgebracht, waartoe eene seconde vereischt wordt; de schrijver verbeeldt zich misschien dat de patroontasch vast zou blijven zitten, doch dat is het geval niet.

Dat vastzitten gedurende het rijden, levert nog het voordeel op, dat de patronen niet in stukken geraken.

Gedurende 6 weken heb ik een dragonder in alle gangen daarmede doen rijden, zonder dat een patroon gebroken was.

Ik heb van officieren die den oorlog in Duitschland en Spanje gemaakt hebben, gehoord dat de borstriem en staartriem, bij klimmen en dalen van nut waren. Ik heb dit niet aangehaald, om ze niet te verwerpen, maar om hun eenig nut aan te toonen; is dit niet belangrijk genoeg; welnu, men schaffe ze af; ik heb er vrede mee.

De schrijver heeft nimmer voorgesteld de stalbuis onder de zitting te plaatsen, dit is een bij de kavallerie bestaand voorschrift.

Ik had vergeten dit in mijne opmerkingen aan te halen.

En hiermede eindigen onze tegenwoordige aanmerkingen.

De schrijver ziet dat ik van zijne lessen geprofitteerd heb, door Z.E. niet zo lang te laten wachten als de vorige keer; ik hoop nu dat de Redactie spoediger deze contra-opmerkingen zal opnemen, en mogt deze critiek den geachten schrijver ook al weder niet bevallen, dan verklaar ik bij deze, dat ik ongeneeslijk ben en Z.E. maar niet meer zal beantwoorden.

VAN MERLEN.

I E T S

OVER

DE WEGRUIMING VAN BAMBOES-PALISSADEN DOOR BUSKRUID.

(Ingezonden.)

Aan het einde der notitiën eener proef tot vernieling of uit den wegruiming van palissaden, voorkomende in N°. 5, 10de Deel van den *Militairen Spectator*, bladz. 188, geeft de hooggeachte Hoofd-redacteur zijn gevoelen te kennen, dat welligt op de daar opgegevene wijze, of althans met eenige wijziging, de levende doornpalissadering (*auwer auwer*), die hier zoo menigmaal onze troepen belangrijke verliezen heeft gekost om door te komen, ware uit den weg te ruimen.

Reeds lang zocht ik naar eene gelegenheid om daaromtrent eene proef te nemen, die ik mij eindelijk wist te verschaffen, en waarvan ik het resultaat bij deze mededeel.

Vooraf wil ik echter eene beschrijving van dit verdedigingsmiddel pogen te geven, waarvan het moeilijk is zich een behoortlijk denkbeeld te vormen, zonder het zelf gezien te hebben.

Om doornbamboes te planten, neemt men versch afgekapt stukken van dezelve, van ongeveer drie voet lengte, welke men op onbepaalde afstanden van elkander, in eene schuinsche rigting, één voet diep in den grond steekt; spoedig vatten deze wortels, welke zich in elkander strengelende, een digt weefsel vormen op dezelfde wijze als onze uijen, en om den moederstam schieten; weder nieuwe spruiten uit dezelve, welke spoedig opgroeiende weder nieuwe spruiten geven, en gezamenlijk eenen meer of min regelmatigigen rand vormen, dat met de jaren grooter wordt, en somtijds acht en meerder voeten doorsnede heeft. Dit wordt door ons, Europeanen, in deze gewesten een bamboesstoel genoemd; eene aaneenschakeling dezer stoelen vormt den pagger of palissadering.

Boven den grond groeijen aan elkden bamboes kleine takken in alle rigtingen, die geleederswijze tot in den top voortgaan, en van drie, vier of meer sterke, eenigzins hoekvormige, achterover gebogene doorns voorzien zijn, waarbij die van onze doornhagen niets beteekenen. Deze takken, in elkander grijpende, vormen als het ware een vast weefsel en beletten het naderen van den bamboes zelven, terwijl het afkappen dezer takken reeds eene zeer moeilijke taak is, veroorzaakt door derzelver grootere elasticiteit, die ze zelfs voor het scherpste kapmes doen wegbuigen. De door mij uitgezochte bamboesstoel bevatte omstreeks een twintigtal gedeeltelijk oude, gedeeltelijk jonge en gedeeltelijk op tien of meer voeten boven den grond afgekapt bamboezen, waarvan de onderstukken waren blijven staan. — Het geheel zal met de omringende takken 27 of 28 voeten omtrek hebben gehad. — Om eenige uitwerking van de proef te kunnen verwachten, moest dezelve digt tegen den bamboesstoel worden genomen, en dus de uitstekende takken vooraf afgekapt zijn. Drie aan dit werk niet ongewone inlandsche soldaten, waren hiermede omtrent 13 minuten bezig. Ik liet den zak met 40 R buskruid gevuld, nu tegen den stoel aanplaatsen, en sloot die van alle zijden met een zevental gevulde aardzakken daar vast tegen aan. Tot geleider bezigde ik slechts gezwinde lont, dat ik om die reden driedubbel los in elkander had laten draaijen, en aan het einde in den hals van een stuk zonder gehecht was. Het geheel had drie voet lengte,

en was in een stuk bamboes bevestigd, waarvan het eene einde, waaruit de gezwinde lont hing, in den krop van den kruidzak was vastgebonden, terwijl uit het andere einde het stuk zonder twee duimen uitstak. Het kruid was van slechte kwaliteit, zeer stoffig en afkomstig van gebrokene infanterie-patronen. Lang na het ontsteken van den zonder volgde de ontploffing, en de kanonnier, met dit werk belast, had tijd genoeg om verder dan noodig was zich te verwijderen. De uitwerking was van geene beteekenis, eenige zakken waren weggeslagen, de digtst bijstaande bamboes zwart verbrand en een of twee daarvan gespleten, doch het geheel was even ondoordringbaar als vroeger. Wel meende ik te bespeuren, dat de gezamentlijke bamboezen op het oogenblik der ontploffing achterover hogen, dan zij hernamen hunnen vorigen stand, en aan den stoel was geene beschadiging hoegenaamd te bespeuren. — Ik ging alstoen tot de tweede proef over, door aan een bamboesstoel van ongeveer gelijke afmeting als de vorige, na de takken te hebben laten weggakken, 20 R kruid $1\frac{1}{2}$ voet diep te doen ingraven. De uitslag was bijna zooals de vorige maal, de gevormde trechter betrekkelijk zeer klein, en slechts eenige duimen dieper dan het vroeger ingegravene gat; het digte weefsel der wortels was bijna niet beschadigd en geen enkele der staande bamboezen afgebroken. Als eene derde proef liet ik aan den bamboesstoel, waaraan ik de eerste genomen had, nu weder 40 R kruid op dezelfde wijze en diepte als bij de tweede, ingraven. De ontploffing was vreeslijk en weerkaatste lang en luid als door een aardregen overdekt. De geheele bamboesstoel hoog als het ware voor den slag weg, doch onmiddellijk daarop volgde de reactie — vier of vijf bamboezen waren van één tot drie voet boven den grond afgescheurd en ver weg geslingerd, derzelver splinterige stompen waren echter staan gebleven en het geheel had, buiten de zwarte kleur en de hier en daar gespletene bamboezen weinig verandering ondergaan, zoodat er evenmin als vóór de proef aan doorkomen te denken was. De gevormde trechter had 4 voet 3 duim diepte, en 2 voet 3 duim in doorsnede, en was aan de zijde van den stoel zeer steil.

Om iets meer te beproeven ontbraken mij de middelen. Jammer echter dat op de aangewende wijze er geene mogelijkheid bestaat om de *auwer auwer* weg te ruimen, ongerekend nog het gevaarlijke en moeilijke dat er in gelegen is, om onder het vijandelijk vuur $\frac{1}{4}$ uurs te zitten kappen en werken, alvorens men aan het eigenlijke beletsel kan komen. De buitengewone elasticiteit van het verdedigingsmiddel, zal altijd de grootste zwaarigheid opleveren.

De Redactie beoordeele of van deze regelen enig nuttig gebruik is te maken.

Tobing (Westkust van Sumatra), 13 Februarij 1845.

De Kapitein der O. I. Infanterie,
Militaire Kommandant,

J. A. WALESON.

NB. Het gewigt is oud Delftsch; en de voetmaat Rijnl.

EEN WOORD

OVER

EENE WENSCHENSWAARDIGE BEMOEIJING.

(Ingezonden.)

Spectator gelieve aan onderstaande regelen, die wij hopen dat de aandacht van onze officieren van gezondheid zullen trekken, een plaatsje in te ruimen.

Het is eene onmiskenbare waarheid, dat er sedert eenige jaren bij het leger, in alle takken der zooveel omvattende krijgswetenschap, een groote vooruitgang wordt bespeurd, en dat het hooge militair bestuur, door het aanmoedigen of doen uitgeven van daartoe dienstige en nuttige handleidingen, zich beijvert, om de beoefening der verschillende vakken van militaire studie voor den officier gemakkelijk te maken. Bij het bezit van al die handleidingen en van zoo menige leer-cursus, trof het echter meermalen onze aandacht, dat er steeds één bleef ontbreken, welke toch van een wezenlijk belang geacht kan worden; wij bedoelen eene *Handleiding voor de militaire hygiëne*, of liever — om den titel daár te laten — een boek, waarin men op eene korte en duidelijke wijze konde leeren, bij voorbeeld:

1°. Welke maatregelen van voorzorg er kunnen genomen worden om de gezondheid van den soldaat, onder verschillende weersgesteldheden, zoowel in het garnizoen, op marsch, als in het veld, te bewaren, of ten minste te beveiligen.

2°. Welke middelen de kunst voorschrijft, bij niet ongewone plotselinge ziekte-toevallen, aan te wenden, wanneer men van alle oogenblikkelijke geneeskundige hulp is verstoken, gelijk bij kleine detachementen maar al te dikwijls het geval is.

3°. Wat er moet gedaan worden, en vooral wat er moet vermeden worden bij zware en ligte wonden, voornamelijk wanneer daarbij een sterk bloedverlies plaats heeft, enz., enz.

Bij de regimenten kavallerie, en ook aan de kadets der Militaire Akademie voor dat wapen bestemd, wordt een volledig onderrigt gegeven in alles wat dienen kan om de gezondheid van het paard te onderhouden, en om het, ziek zijnde, te kunnen genezen. Er bestaat, zoo wij vermeen, voor dat onderrigt meer dan eene handleiding, eenvoudig en duidelijk genoeg, om met vrucht gebruikt te kunnen worden door hem, die, bij het niet dadelijk aanwezig zijn van een' paardenarts, en bij eene plotselinge ongesteldheid van zijn paard, in de noodzakelijkheid komt den arts te moeten vervangen.

Zoude niet menig paard aan eene gevaarlijke ziekte zijn ontsnapt, door de voorzorg-maatregelen door zijnen berijder genomen, in omstandigheden, welke, zonder die voorzorgen, wellicht voor het dier doodelijk hadden kunnen worden? Zoude niet menig paard, bij een' plotselingen en hevigen ziekte-aanval, van eenen gewissen dood gered zijn, door de geneeskundige kennis van zijnen ruiter en door diens, *in tijds*, aangebrachte hulp? Wij gelooven deze vragen bevestigend te kunnen beantwoorden, en daaruit tevens den wensch te mogen afleiden, dat onze opmerking aan een' onzer bekwaame officieren van gezondheid, — zooals wij er toch zoo velen bij het leger tellen — eens aanleiding mogt geven, om in eene gewigtige leemte te voorzien, door het zamenstellen van eene Handleiding of van een Leerboek, gelijk wij hierboven bedoelden.

Vlissingen, 6. Februarij 1846.

Verscheidenheden.

De huisvesting en het nachtleger van den onder-officier en soldaat over het algemeen nog al vrij wat te wenschen overlatende, zoo heeft het verstreken van ijzeren kribben, waarmede men een begin gemaakt heeft, eene *algemeene* goedkeuring weggedragen.

Al wien het lot van den soldaat niet onverschillig is, moet zulks als eene wezentlijke verbetering beschouwen, en den heere Minister van Oorlog dank zeggen; want de bedoelde kribben zijn zeer zindelijk, deugdelijk en fraai bewerkt, en verdienen in alle opzichten, zeer verre de voorkeur boven de *houten* beddekribben.

Zoude het niet ook de welwillende goedkeuring van het Ministerie van Oorlog mogen wegdragen, dat voor het vervolg en bij eventuele vernieuwing, de thans in gebruik zijnde houten bergplanken of open hangkasten, bedoeld bij Art. 26 van het Reglement op de inwendige dienst der kavallerie *door ijzeren open hangkasten* konden worden vervangen, « waarbij echter eene *te sluiten* « *schuiflade van hoogstens 10 Ned. duimen diepte*, moest worden « aangebragt, ten einde tot zekere berging van geld of geldswaarde, « horologie, schrijfbehoeften, brieven en boeken, *zonder meer*, « te dienen.»

Thans heeft, strikt genomen, de onder-officier en soldaat geen berging hoegenaamd.

Moet zulks over het algemeen, en vooral voor den *rekrut* niet eene hoogst onaangename gewaarwording zijn? en geeft zulks niet al te dikwerf aanleiding tot misdrijven, bedoeld bij Art. 191 van het Criminele Wetboek voor het krijgsvolk te laude?

Mogt dit denkbeeld de hooge goedkeuring van Zijne Excellentie den Heere Minister van Oorlog wegdragen, en tot tijd en wijle dat de ijzeren *Etagères* ingevoerd konden worden, de thans in gebruik zijnde *open* houten bergplanken of kasten van een sluitbare schuiflade worden voorzien, men twijfelt niet, of de daardoor veroorzaakte onkosten zullen niet kunnen opwegen tegen den goeden invloed, dien deze eenvoudige maatregel *op het moreel van den soldaat* zal te weeg brengen.

Januarij 1846.

Z.

Ten einde het misbruik maken van sterken drank bij het leger tegen te gaan, zijn van wege het Departement van Oorlog onderscheidene maatregelen genomen, dewelke dan ook niet zonder gunstige uitkomsten zijn gebleven. Het kwaad is zeer veel verminderd.

Bij aanschrijving van voornoemd Hoofdbestuur, dd. 31 December jl., Afd. *Personeel*, N°. 34, zijn daaromtrent nieuwe bepalingen gemaakt, en men veroorlooft zich deswege het navolgende ter welwillende beoordeeling aan te bieden.

Tot dusver zijn personen, welke zich tot de vrijwillige dienst bij de korpsen hebben aangeboden (tot tijd en wijle de vereischte stukken overgemaakt konden worden) op kosten van den *aanbrenger*, of wel op algemeene kosten gevoed en meestal tot zoolang in de kazerne opgenomen geworden.

Dikwerf *sloop er kwade praktijk onder*, en de bedden werden niet zelden van ongedierte voorzien; want als het later bij overmaking der gevraagde stukken bleek, dat de man om de eene of andere reden, niet kon aangenomen worden, dan was de *aanbrenger* benadeeld, en de persoon vertrok, na gedurende eenigen tijd gehuisvest en gevoed geweest te zijn.

De laatste maatregel van het Departement van Oorlog (ter goeder trouw en met de beste intentie daargesteld), doet bijkans met zekerheid veronderstellen, dat, zoodra de genomen maatregel algemeen bekend wordt, leepende gasten, liederlijk volk of gepaspoorteerde militairen, die, alhoewel niet met paspoort lett. B weggezonden, toch waarlijk geen aanwinst voor een korps zijn, — zich in groot getal, vooral gedurende den winter tot de vrijwillige dienst zullen komen aanmelden; de aanbrengrers, personeel zonder risico van verlies, zullen al het volk aanbrengen, wat slechts aan te brengen is, en zoodoende zal het niet aan logés en kostgangers in de kazerne ontbreken, welke bij nader onderzoek weggezonden moeten worden, en alsdan van korps tot korps, van garnizoen tot garnizoen trekken, om op voorzegde wijze, gedurende den winter huisvesting en voeding te verkrijgen.

Men slaat dus voor, om, ten minste bij dezulken welke reeds gediend hebben, wegens het aanvragen van het Extract-Strafregister van hun vorig korps, enz., geen tijd te verliezen, en daarentegen bij vertoon van het paspoort te kunnen weten, met wat soort van menschen men te doen heeft, om op alle paspoorten (b. v. zooals op de bankbiljetten) geheime en slechts aan de bevoegde autoriteiten bekende teekens of letters te stellen, dienende om onmiddellijk te kunnen weten of b. v. de man over het algemeen zeer goed, voldoende, berispelijk en met neiging tot dronkenschap (of als onverbeterlijke dronkaard), (lett. B) vroeger gediend heeft.

Men zou tijd en geld winnen, menige moeite besparen, veelvuldige schrijverijen vermijden, en het doel bereiken, om dronkenschap op alle mogelijke wijze, uit het leger te bannen.

Kan een berispelijk gediend hebbend militair, wiens paspoort op het eerste gezigt zijn vroeger gedrag doet kennen, onverwijld

als zoodanig erkend worden en wordt hem tijdelijke huisvesting en voeding *direct* geweigerd, dan zal het *kwaad* stellig verminderen.

Ten slotte acht men het niet ondoelmatig, dat van wege de gemeente-besturen, op deswege gedane aanvragen, geen vereischte extracten uit de geboorte-registers en de consenten van ouders of voogden worden afgegeven *om in 's lands dienst te treden*, indien het daarbij niet als van-zelve spreekt, dat de persoon *ongehuwd* is.

Deze papieren worden volgens de wet gratis en zonder alle onkosten verstrekt, en het ééne gemeente-bestuur geeft thans het bewijs van ongehuiden staat af, terwijl, zooals b. v. te Amsterdam geschiedt, zulks door anderen finaal geweigerd wordt, als wordende de bijvoeging: « Om in 's lands dienst te treden, » als voldoende beschouwd.

Februarij 1846.

Z.

CORRESPONDENTIE.

Het doet ons genoegen te kunnen berigten, dat het onlangs voorgestelde plan eener *Spaarkas* voor officieren, veel bijval schijnt te vinden. Hier en daar schijnt men eenige wijzigingen in het plan te verlangen. Drie zeer verdienstelijke officieren in de Residentie, zullen deswege hunne denkbeelden bekend maken in het volgend nummer.

De 2de brief aan *MARIAS* handelt mede over dat onderwerp.

De echt humoristische letteren van hui^t. *LODEWIJK*, zullen, uithoofde van de vele stoffe voor het volgend nummer, in het nummer van Mei geplaatst worden. Wij bedelen bij dien geestigen man, een dergelijk vertoog voor het nummer van Junij.

BIJLAGE IX.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 14de DEEL, N°. 9.

Maand Maart 1846.

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij het wap. der art., tot maj.: de kap. der art. H. A. Gobius, gedetacheerd bij de K. M. Akademie, met bepaling dat hij in zijne nieuwe betrekking belast zal worden met de betrekking van inspecteur over de artillerie der Marine, en aanvankelijk, ten minste voor den tijd van vijf jaren, bij het Departement der Marine gedetacheerd, en gedurende dien tijd bij het wapen der artillerie voor memorie zal worden gevoerd. Bij het 2de reg. drag., tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. J. J. Hinlópen, van het reg. Bij het 1ste reg. lans., tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. J. G. Wilbrenninck, van het reg. Tot maj. en plaats-maj. der 1ste kl. te Ter Neuzen: de kap. der 1ste kl. M. Brouerius van Nidek, van het 3de reg. art.

Verplaatsingen.

Bij het wapen der art. in Oost-Indiën: de 2de luit. J. C. E. de Mol van Otterloo, van het 3de reg. art. Bij het 1ste reg. drag.: de ritm. G. J. de Sturler, van het 2de reg. drag. Bij het 3de reg. art.: de 2de luit. L. E. F. Bolomey, van het 2de reg. art. Bij het wapen der art. van het leger in

Oost-Indiën: de 2de luit. W. F. G. L. Boellaard, van het 1ste reg. art.

Eervol uit de dienst ontslagen.

De 1ste luit. W. J. C. Jhr. Rammelman Elsevier, van het 3de reg. inf., op het daartoe door hem gedaan verzoek.

Uit de dienst ontslagen.

De 1ste luit. J. J. Ijske, van het 8ste reg. inf.

Gepensionneerd.

De ritm. J. W. Klamberg, van het 1ste reg. drag., op het daartoe door hem gedaan verzoek, onder toekenning van den rang van majoor, zonder bezwaar der schatkist en met vergunning tot het voortdurend dragen der activiteits-uniform van het korps waartoe hij het laatst heeft behoord. De ritm. J. J. J. E. Battaerd, van het 3de reg. drag., onder toekenning van den rang van majoor, buiten bezwaar der schatkist. De 1ste luit. J. B. de Haynin, van het 3de reg. drag. De 1ste luit. A. P. van Alphen, van het 7de reg. inf., met vergunning tot het voortdurend dragen van de activiteits-uniform van het wapen der infanterie. De maj. G. Leers, plaats-maj. der 1ste kl. te Ter Neuzen, op het daartoe door hem gedaan verzoek, en met vergunning tot het voortdurend dragen van de activiteits-uniform van het wapen der infanterie, waartoe hij vroeger heeft behoord.

BILLAG I

INDOORDE BIJ DE MILITAIREN RECTOR DE DEEL 2

Heer, Week 2018

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

DE VERA... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)

De heer, Week 2018, en heb... (mirrored text)